

Evaluering af handlingsplan for bedre dyrevelfærd for svin

November 2019

Indhold

Indhold

1. Resumé	3
2. Indledning	6
3. Evaluering	7
3.1 Større overlevelse blandt pattegrise	7
3.2 Større overlevelse blandt søer	15
3.3 På sigt skal alle søer gå i løsdrift	20
3.4 Stop for kastration af pattegrise	25
3.5 Nedbringelse af antallet af halekuperede pattegrise	30
3.6 En styrket indsats mod mavesår	36
3.7 Dyrevelfærd indarbejdes i månegrисprojektet	39
3.8 Større valgmulighed for forbrugerne, når det gælder dyrevelfærd	40
3.9 Undervisning i dyrevelfærd	43
3.10 Fremme dyrevelfærden på internationalt niveau	45
4. Bilag	49
Bilag 1. VIPiglets - Low mortality through birth of vital piglets	49
Bilag 2. Ornelugt – hurtigmetode til samtidig måling af skatol og androstenon	51
Bilag 3. Absorberende stoffer til reduktion af hangriselugt.....	53
Bilag 4. HeleHaler. Farvel til halebid og halekupering: Utopi eller realitet?	55
Bilag 5. Stikoncept til grise med lange haler (special-H).....	57
Bilag 6. Straw application for improved animal Welfare and reduced environmental impact	58
Bilag 7. Månegrисens Netværk – Projektet er afsluttet	59
Bilag 8. Aftale om overlevelse af pattegrise mellem DDD og SEGES	60

Kolofon

Evaluering af handlingsplan for bedre dyrevelfærd for svin

Denne evaluering er udarbejdet af Miljø- og fødevareministeriet i 2019

Miljø- og fødevareministeriet

Slotsholmsgade 12
1216 København K
Tlf.: +45 38 14 21 42
E-mail: mfvm@mfvm.dk

1. Resumé

“Handlingsplan for bedre dyrevelfærd for svin” indeholder en række mål med tilhørende initiativer fordelt på 10 indsatsområder. En nedsat følgegruppe til handlingsplanen følger løbende fremdriften samt diskuterer disse indsatsområder og initiativer ved halvårslige møder. Denne rapport er fjerde evaluering af svinehandlingsplanens 10 indsatsområder. Ved udarbejdelsen af evalueringen har Fødevarerstyrelsen indhentet bidrag fra Landbrug & Fødevarer, SEGES Svineproduktion¹, Landbrugsstyrelsen og Miljøstyrelsen². Det indhentede materiale er derefter bearbejdet af Fødevarerstyrelsen, som har udarbejdet denne rapport. Evalueringen er drøftet på følgegruppemøde og har været i høring i følgegruppen.

Evalueringen af fremdriften for hver af de 10 indsatsområder er kort opsummeret i nedenstående.

- Handlingsplanen har et mål om at hæve overlevelsesraten med én pattegris per kuld i 2020. Ud fra totaldødeligheden for pattegrise svarer det til, at dødeligheden skal falde til ca. 16 pct. i 2020. Den totale pattegrisedødelighed var 22,5 pct. i 2018, hvilket er en stigning på 0,8 procentpoint i forhold til 2017. Det er tale om en stigning for andet år i træk, og det vurderes ikke længere realistisk at nå målet i 2020. Der er stadig en forventning om, at dødeligheden igen vil falde fremadrettet. Dette underbygges af, at avl for LG5 forventeligt vil medvirke til at reducere dødelighed i produktionsbesætningerne de kommende år. Endvidere forventes forbedret management at kunne bidrage til reduktion i dødeligheden. Fra 2019 er pattegriseoverlevelse en del af besætningens egenkontrolprogram, der kontrolleres ved hvert DANISH-besøg, hvor alle besætninger skal lave en handlingsplan for at øge pattegriseoverlevelsen.
- Der er ikke fastsat et konkret mål for nedbringelse af sodødelighed i handlingsplanen. Det blev besluttet at tilslutte sig branchens mål fremfor at fastsætte et særskilt mål i handlingsplanen. Branchens målsætning var, at sodødeligheden skulle ned under 9 pct. inden 2018. Antallet af søer, der dør eller aflives i de danske stalde, er steget for første gang i ni år fra 11,0 pct. i 2017 til 12,6 pct. i 2018. Hermed er målsætningen om 9 pct. i 2018 ikke nået.
- Målsætningen om, at 10 pct. af de diegivende søer skal gå i løsdrift i farestalden i 2020, svarer til 26.000 stipladser i 2020. Tilskudsordningen til løsdrift i farestalde har indtil videre resulteret i 3.502 stipladser mod 2.320 stipladser ved sidste evaluering. Derudover var der etableret 2.000 løsdriftsstier til diegivende søer, inden ordningen startede op i 2013, mens et ansøgt projekt, der ikke fik tilskud, ydermere har resulteret i 560 stipladser. I september 2019 er godt 2,3 pct. af stipladserne i farestalde til løsgående søer. Det estimeres, at hvis rammen for 2016 og 2018 bliver fuldt udnyttet, kan det samlede antal stipladser med løsdrift komme op på ca. 17.000, svarende til 6,6 pct. af det totale antal stipladser i farestaldene. Ud over dette antal stipladser til løsdrift kan der, sideløbende med farestaldsordningen, være etableret yderligere stipladser til

¹ Tidligere SEGES, Videncenter for Svineproduktion.

² Oplysninger om GUDP-projekter er indhentet fra GUDP-sekretariatet. GUDP offentliggør ikke slutrapporter for projekterne.

løsgående, diegivende søer. Dertil vurderer Fødevarestyrelsen, at Det statslige Dyrevelfærdsmærke vil motivere flere producenter til at lægge om til løsdrift i farestalden. Dog vurderes det ikke at være realistisk at nå målet om 10 pct. i 2020.

- Målet om, at kastration uden bedøvelse skal ophøre senest i 2018, er nået. Målopfyldelsen skyldes primært, at der nu er mulighed for, at landmanden kan bruge lokalbedøvelse forud for kastration, og at branchen samtidigt har fastsat krav om lokalbedøvelse forud for kastration i DANISH-ordningen. Indsatsområdet vedrørende øget hangriseproduktion har indtil videre haft begrænset fremdrift med en mindre stigning i antallet af slagtede hangrise de senere år. Ifølge branchen er Danish Crown ved at nå loftet for, hvad der kan håndteres og afsættes på markedet.
- Hverken myndigheder eller branchen foretager systematisk registrering af, om besætninger har halekuperede svin. EU-Kommissionen har tilbage i 2017 estimeret, at 98,5 pct. af alle grise i Danmark halekuperes. De specialproduktioner, der har krav om hele haler er Antonius, Bornholmergrise, Dyrevelfærdsmærket, Friland og Økologi. Disse udgjorde i 2018 ca. 435.000 grise svarende til 2,5 pct. af de slagtede grise. Fødevarestyrelsen følger udviklingen med stikprøvebaserede undersøgelser på slagterierne ved slagtning af konventionelle besætninger i Danmark. Første undersøgelse foretaget i 2018 viste, at 1,1 pct. af de konventionelle besætninger havde intakte haler, svarende til ca. 53.000 grise. Det vurderes på den baggrund, at andelen af grise med lange haler er en anelse højere end Kommissionens estimat fra 2017. Dog er det stadig hovedsageligt grise i specialproduktionerne, der ikke halekuperes.

Det vurderes, at de mange initiativer, der er iværksat i regi af handlingsplanen samt EU-Kommissionens øgede fokus på at få medlemsstater til at nedbringe andelen af halekuperede grise, alt sammen vil bidrage til at nedbringe antallet af halekuperede grise. Det er Fødevarestyrelsens vurdering, at indførslen af et krav om en risikovurdering i relation til halekupering er med til at sætte øget fokus på, om det er nødvendigt at halekupere i den enkelte besætning.

- Indsatsen for at reducere forekomsten af mavesår fokuserer på en screening af søer. Screeningsprogrammet er indarbejdet i erhvervets DANISH-ordning. Det er dog blevet forsinket, men målet forventes at kunne nås. Resultaterne fra screeningen offentliggøres løbende på SEGES Svineproduktions hjemmeside. SEGES Svineproduktion har oplyst, at screeningen forventes afsluttet i løbet af 2. halvår 2019, og at der forventes at blive offentliggjort en slutrapport i 2020.
- Indsatsområdet vedrørende månegrisprojektet sætter fokus på staldindretning. GUDP har ultimo 2016 givet tilsagn om støtte til to udviklings- og demonstrationsprojekter under ansøgningsrunden om Månegrisens modelstald, hvori der bl.a. indgår tiltag, som tager sigte på at forbedre dyrevelfærden. Et af demonstrationsprojekterne er lukket i juni 2018. Det andet projekt om at minimere forekomsten af halebid med fokus på teknologiske løsninger følges forsat i regi af handlingsplanen for bedre dyrevelfærd for svin. Projektet forventes afsluttet i 2021.
- Det statslige Dyrevelfærdsmærke har siden 2017 været på fersk grisekød. Det er siden blev udvidet til tilberedt kød og kødprodukter med grisekød, og i 2018 blev det blandt andet muligt for spisesteder at anvende Dyrevelfærdsmærket i deres markedsføring.

Seneste YouGov undersøgelser viser, at næsten tre ud af fire af danskerne mener, at Dyrevelfærdsmærket bør være statskontrolleret, og knapt hver anden dansker vil anbefale andre at købe fødevarer med Dyrevelfærdsmærket. Samtidig er Dyrevelfærdsmærket kendt af over halvdelen af danskerne, og tre ud af fire af danskerne har tillid til Dyrevelfærdsmærket. Endvidere er antallet af svinebesætninger, der leverer til ordningen, steget siden lanceringen fra 155 til lidt over 200.

- Handlingsplanens initiativ om, at landbrugsuddannelserne kunne udvikles og forbedres med hensyn til dyrevelfærd, anses for at være opfyldt. Der er nu uddannelseskraft til besætningsansvarlige. Dyreværnsloven er ændret, og en ny bekendtgørelse om uddannelseskraft trådte i kraft i juli 2018.

Med hensyn til afdækning af mulighederne for et uddannelseskraft til landbrugsmedarbejdere anses dette punkt også som opfyldt. Baseret på en samlet vurdering er der ikke fra myndighedsside fundet behov for at indføre decideret myndighedskraft om uddannelse af landbrugsmedarbejdere. Derimod har SEGES Svineproduktion udarbejdet undervisningsmateriale og udbudt et kursus rettet mod landbrugsmedarbejdere.

- Målet med at fremme dyrevelfærden på internationalt niveau omfatter indsatsområder på tværs af EU. Et positionspapir om svins velfærd er underskrevet og sendt til EU-Kommissionen. Der arbejdes for at fremme en ændring af EU's svinedirektiv, hver gang lejligheden byder sig. Fødevarestyrelsen deltager i EU-Kommissionens arbejde med dyrevelfærdsplatformen og arbejder fortsat sammen med Nederlandene og Tyskland på at finde løsninger på de problematikker, der kan opstå i forbindelse med kontrollen, herunder fortolkning af direktivbestemmelser. En større forståelse for andre landes fortolkning af EU-regler kan bidrage til højere dyrevelfærd og forbedre konkurrenceevnen.

2. Indledning

Handlingsplanen blev til efter et svinetopmøde i 2014 mellem daværende fødevareminister, Dan Jørgensen, og repræsentanter fra dansk landbrug, slagterierne, dyreværnsorganisationerne, forbrugerorganisationer, dyrlæger og detailhandlen. På mødet blev der underskrevet en topmødeerklæring om at arbejde for markante forbedringer i dyrevelfærden, der samtidig tilgodeser dansk landbrug og fødevaresektorens høje anseelse og fremtidige vækstmuligheder. Underskriverne af erklæringen var Landbrug & Fødevarer, SEGES Svineproduktion, Dyrenes Beskyttelse, DyreværnsOrganisationernes SamarbejdsOrganisation (DOSO), Den Danske Dyrlægeforening (DDD), Danske Slagtermestre, COOP Danmark, De Samvirkende Købmænd, Salling Group³ og Forbrugerrådet Tænk.

På baggrund af topmødeerklæringen er handlingsplanen for bedre dyrevelfærd for svin iværksat. Handlingsplanen indeholder en række mål med tilhørende initiativer fordelt på følgende indsatsområder:

1. Større overlevelse blandt pattegrise
2. Større overlevelse blandt søer
3. På sigt skal alle søer gå i løsdrift
4. Stop for kastration af pattegrise
5. Nedbringelse af antallet af halekuperede pattegrise
6. En styrket indsats mod mavesår
7. Dyrevelfærd indarbejdes i månegrisprojektet
8. Større valgmulighed for forbrugerne, når det gælder dyrevelfærd
9. Undervisning i dyrevelfærd
10. Fremme dyrevelfærden på internationalt niveau

Handlingsplanen løber frem til udgangen af 2020. Af handlingsplanen fremgår det, at Fødevareministeriet skulle nedsætte en følgegruppe bestående af repræsentanter fra: Den Danske Dyrlægeforening, Dyrenes Beskyttelse, DOSO, Landbrug & Fødevarer, SEGES Svineproduktion, Danske Slagtemestre og Økologisk Landsforening. Ud over ovennævnte deltager Danske Svineproducenter og Landbrugsstyrelsen i følgegruppen.

Formålet med følgegruppen er at overvåge fremdriften i og implementeringen af de enkelte initiativer i handlingsplanen, evaluere effekten af handlingsplanens initiativer med hensyn til at opfylde mål, der er sat i handlingsplanen, samt årligt afrapportere til fødevareministeren. Denne rapport er den fjerde evaluering af handlingsplanens initiativer.

³ Tidligere Dansk Supermarked.

3. Evaluering

Evalueringen af initiativernes effekt er foretaget på baggrund af data og input fra følgegruppen. Nedenstående punkter vil indgå i evalueringen af hvert indsatsområde i handlingsplanen.

- Målet med det enkelte indsatsområde
- Initiativer iværksat for at nå målene
- Tiltag der ligger uden for den oprindelige handlingsplan
- Indsatsområdets fremdrift
- Interessentbemærkninger til indsatsområdets fremdrift

3.1 Større overlevelse blandt pattegrise

Målet med dette indsatsområde er, at overlevelsesraten for pattegrise bliver hævet med én gris pr. kuld i 2020.

Målet for pattegriseoverlevelsen er defineret både som en rate⁴ og et konkret antal. Som konsekvens heraf er der ikke taget stilling til det faktum, at antallet af grise, der overlever i et kuld, påvirkes af, at kuldstørrelsen øges. Det vil sige, at forudsætningen for at nå målet ændres løbende.

Målet vurderes i evalueringen ved at se på udviklingen af den totale pattegrisedødelighed i procent. Denne metode svarer til den måde, branchen opgør det på i deres årlige opgørelser om landsgennemsnit for svineproduktionen⁵. Dødeligheden pr. kuld udtrykkes relativt, og antallet af fravænnede grise i procent af totalfødte giver et indtryk af de avls- og managementmæssige forbedringer. Der kan således være det samme antal grise, der dør i de enkelte kuld, men såfremt kuldene bliver større, vil der også overleve flere grise. Der bliver dermed tale om et procentuelt fald i dødelighed.

Under dette indsatsområde er iværksat følgende initiativer:

1. Handlingsplaner på besætningsniveau for dødelighed
2. Avlsarbejdet og LG5
3. Økologisk indsats for forbedring af dyrevelfærd mv. i svineproduktionen

1. Handlingsplaner på besætningsniveau for dødelighed (pattegrise)

I henhold til den oprindelige handlingsplan tilsigter initiativet, at producenten i besætninger, hvor pattegrisedødeligheden overstiger 25 pct. (total dødelighed), sammen med besætningsdyrlægen tager initiativ til at inddrage pattegrisedødeligheden i besætningens sundhedsrådgivning.

⁴ Det kan forstås både som en del af en sum, hvor kuldstørrelsen er den samme eller den "talværdi, som angiver fx en mængde, en stigning eller en hyppighed, og som indgår i en sammenligning, en statistisk beregning el.lign. ofte angivet i procent af en bestemt størrelse" (fra Den Danske Ordbog), hvor kuldstørrelsen ændrer sig.

⁵ Landsgennemsnit for produktivitet i produktionen af grise i 2018. SEGES Svineproduktion notat nr. 1920.

I vejledningen om sundhedsrådgivningsaftaler for svinebesætninger⁶ lægges der overordnet op til at sætte fokus på pattegrisedødelighed i alle besætninger med pattegrise (uanset niveauet af dødelighed), og at der, som en fast del af dyrlægens rådgivning om dyrevelfærd, skal indgå rådgivning om, hvordan besætningens pattegrisedødelighed kan reduceres.

I den målrettede dyrevelfærdsindsats⁷, der indgår som en del af sundhedsrådgivningen, skal der laves en problemorienteret indsats, der er tilpasset den enkelte besætning. Her kan besætningsdyrlægen sammen med den besætningsansvarlige identificere op til tre indsatsområder vedrørende dyrevelfærd, som er relevant for den pågældende besætning. I besætninger med en pattegrisedødelighed på over 25 pct. bør dødelighed være et indsatsområde, hvor der udarbejdes en handlingsplan for at nedbringe dødeligheden.

Landbrug & Fødevarer, Svineproduktion har oplyst, at der er lagt en ny strategiplan, hvor dyrevelfærd og samfundsaccept sættes i højsædet. Det betyder blandt andet, at der justeres på kravene i DANISH-ordningen. Pattegrisedødelighed er et af de områder, hvor der er sket en opstramning. Handlingsplanen for bedre dyrevelfærd for svins oprindelige initiativ var primært rettet mod besætninger med en dødelighed på over 25 pct. Fra 1. januar 2019 er målsætningen for pattegriseoverlevelse en del af besætningens egenkontrolprogram, der kontrolleres ved hvert DANISH-besøg. Der skal foreligge en målsætning med initiativer, der øger pattegriseoverlevelsen i alle besætninger, og denne målsætning skal følges op årligt.

2. Avlsarbejdet og LG5

Antal levende grise per kuld opgjort 5 dage efter faring (LG5) har været avlsmålet siden 2004, hvor dette mål erstattede antal fødte pr. kuld.

Det nye avlsmål blev til på grundlag af en stor dataopsamling i avlssystemet med efterfølgende analyse gennemført i tæt samarbejde med Aarhus Universitet (AU). LG5, som avlsmålet blev "døbt", kombinerer avl for såvel øget kuldstørrelse som for øget overlevelse. Indførelsen af LG5 som avlsmål betød, at der kom fokus på overlevelse af grisene de første dage efter faring, hvor hovedparten af dødeligheden for pattegrise forekommer.

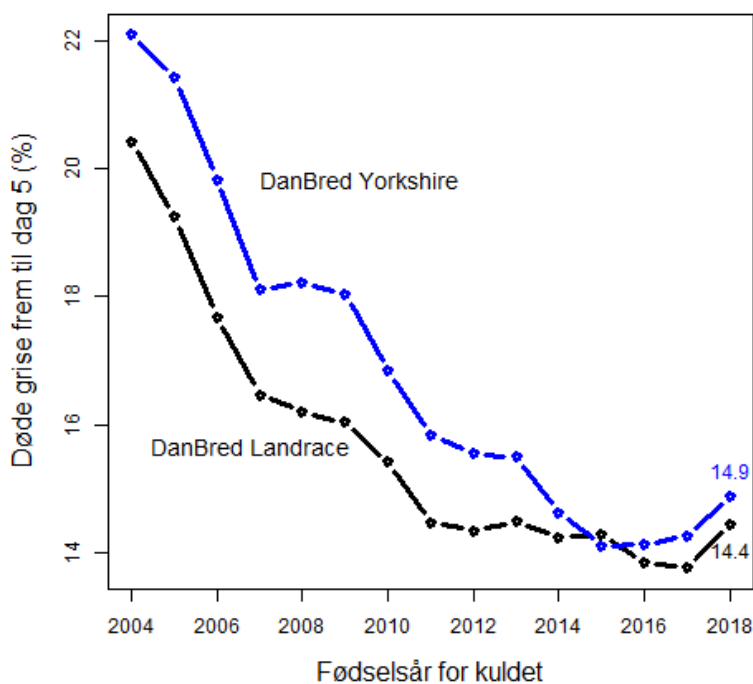
Statistisk set er LG5-registreringen – ligesom kuldstørrelse ved faring – normalfordelt, hvilket gør, at den opfylder forudsætningerne i de metoder og modeller, som anvendes i avlsprogrammet. Antagelsen om normalfordeling er afgørende for at få effekt af den avlsmæssige indsats.

Den oprindelige statistiske model, der blev frembragt, er løbende holdt ajour og forbedret med henblik på at sikre en så høj effektivitet i avlsmålet som muligt. Det betyder, at branchen arbejder på at blive bedre til at forudsige, hvilke avlsdyr der genetisk er bedre med hensyn til LG5 og dermed større kuldstørrelse i kombination med pattegriseoverlevelse.

⁶ Vejledningen om sundhedsrådgivningsaftaler for svinebesætninger; https://www.foedevarestyrelsen.dk/SiteCollectionDocuments/Dyrevelfaerd%20og%20veterinaermedicin/Veterin%C3%A6rmedicin/Sundhedsr%C3%A5dgivning/Vejledning%20om%20sundhedsr%C3%A5dgivningsaftaler%20for%20svinebes%C3%A6tninger_%2001.03.2019.pdf

⁷ December 2016 blev bekendtgørelse nr. 1464 af 7. december 2015 om egenkontrol med dyrevelfærd ophævet. Samtidig blev bekendtgørelserne om sundhedsrådgivningsaftaler for svinebesætninger med tilhørende vejledninger ændret. Den besætningsansvarlige og dyrlæge skal i fællesskab lave en målrettet dyrevelfærdsindsats inden for de områder i besætningen, hvor der er mest brug for det.

Siden indførelse af avlsmålet for LG5 er andelen af døde grise i avls- og opformeringsbesætninger reduceret betydeligt fra omkring 21 pct. til det nuværende niveau på lidt over 14 pct. (se figur 1). Reduktionen var størst de første år efter indførelsen af avlsmålet for LG5. De seneste år er reduktionen i dødelighed stagneret. SEGES Svineproduktion har oplyst, at dødeligheden nu er meget tæt på den biologiske grænse, og der vil frem over ses en variation omkring denne grænseværdi. Dette hænger sammen med, at avlsmålene er revideret i 2018, og avl for LG5 vægter mindre og vil give anledning til variation i dødelighedsniveauet.

Figur 1. Udvikling i den årlige gennemsnitlige andel af døde grise hos henholdsvis alle DanBred Landrace og DanBred Yorkshire søer i danske avl og opformeringsbesætninger, som får deres første kuld (Kilde SEGES Svineproduktion).

Evalueringen af LG5

Aarhus Universitet gennemførte en evaluering af LG5 i juni 2018. Evalueringen viste, at avl for LG5 har bidraget til at reducere dødeligheden til dag 5 i avls- og opformeringsbesætninger, og det tyder på, at faldet i dødeligheden for pattegrise i produktionsbesætninger til dels skyldes avl for LG5. Forventningen til den fremtidige udvikling ved fortsat avl for LG5 er, at antallet af totalfødte per kuld og antallet af døde til dag 5 begge vil stige således, at overlevelsen til dag 5 i procent forventes at være cirka konstant for første lægs kuld i avls- og opformeringsbesætninger i den nærmeste fremtid⁸. Det betyder, at forholdet mellem døde og levende grise i de enkelte kuld i avl og opformeringsbesætningerne ikke vil ændres de kommende år, til trods for at der forventes flere grise i kuldene.

Ifølge evalueringen fra Aarhus Universitet er forventningen til udbredelsen af genetikken fra avl til krydsningsproduktion, at den sker gradvist med en forsinkelse på 2 år til 15-20 år med et gennemsnit på ca. 6,1 år. Endvidere er der genetisk set en 1,6 pct. reduktion i dødelighed

⁸ SEGES Svineproduktion oplyste i 2018, at det kan forklares med den lave dødelighed på 14 pct. i avls- og opformeringsbesætninger.

til dag 5, som endnu ikke er nået frem til produktionen. Det betyder, at der fortsat kan forventes et fald i dødeligheden til frem til fravæning i produktionen i den nærmeste fremtid. Flere alternativer⁹ til avl for LG5 er præsenteret i evalueringen fra Aarhus Universitet. Avl for overlevelse, det vil sige reduktion i antallet af døde grise per kuld til dag 5, forventes at ville forøge overlevelsen (både per kuld og i procent) til dag 5, men have en svagt negativ effekt på LG5. Avl for en kombination af høj LG5 og lavt antal døde pattegrise per kuld til dag 5 forventes at ville give både en forøgelse af pattegriseoverlevelsen (i procent) og en forøgelse i LG5, hvor sidstnævnte dog er mindre end forøgelsen i LG5 ved avl for LG5.

Evalueringen af LG5 peger således på, at der er muligheder for at nedbringe dødeligheden ved at ændre på avlsmålene.

3. Økologisk indsats for forbedring af dyrevelfærd mv. i svineproduktionen

Den økologiske svineproduktion har også udfordringer omkring pattegrisedødelighed, hvor den gennemsnitlige dødelighed er højere end i den konventionelle produktion¹⁰.

Den høje pattegrisedødelighed i de økologiske besætninger antages at være relateret til fødsel af flere grise, end soen kan passe, hvor nogle grise samtidig er små og svage. Det anvendte avlsmateriale synes mindre egnet til økologisk produktion, hvor soen farer i svært tilgængelige hytter, har længere laktationer, og hvor det er sværere at håndtere overskydende grise i et kuld ved at bruge ammesøer.

Et 4-årigt GUDP projekt (VIPiglets), som startede 1. januar 2014, er afrapporteret oktober 2018 (efter godkendt projektførelse), har via vurdering af risikofaktorer, avlsmål, management, demonstration mv. søgt at reducere pattegrisedødeligheden fra de 33 pct., som er fundet i en undersøgelse fra 2006/2007, til 20 pct. af totalfødte grise og at øge fravænningsvægten med et kg. pr. gris (se bilag 1).

Projektet identificerede, at de væsentlige risikofaktorer for dødfødte grise er ældre tynde søer og unge fede søer, faring i sommerperioden og fødsel af store kuld. Risikofaktorer for tidlig død er høj paritet (det antal kuld, som soen har fået), over middel huld, forekomst af dødfødte grise i kuldet og faring i sommerperioden. Endvidere er risikofaktorer for ihjel lægning af pattegrise høj alder hos soen og store kuld.

Der peges på, at løsninger på den høje pattegrisedødelighed kan findes i nye avlsmål og ibrugtagning af genomisk selektion samt i forbedrede hyttedesign med bedre klima. Projektet har afholdt demodag, workshop, åbent landbrug og en netværksdag.

Tiltag der ligger uden for den oprindelige handlingsplan

Ud over de initiativer, der er nævnt i handlingsplanen, har branchen iværksat flere andre projekter, der støtter op om handlingsplanens mål. Blandt andet kampagnen "PattegriseLiv", som giver producenter praktiske værktøjer til at reducere eller fastholde en lav dødelighed blandt pattegrisene.

⁹ Alternativerne har samme vægtning i avlsmål, som LG5 har i gældende avlsmål i 2018.

¹⁰ DCA RAPPORT NR. 021, juni 2013: Status, årsager og udfordringer i forhold til løsning af forhøjet dødelighed hos økologiske pattegrise

Den Danske Dyrlegeforening og branchen har derudover indgået en aftale om et samarbejde, der skal hjælpe med at nedbringe pattegrisedødeligheden (bilag 8).

SEGES Svineproduktion har tidligere lanceret Farestaldsguide.dk, der kan bruges som en app på mobiltelefonen.

Delelementer af kampagnen "PattegriseLiv" er revitaliseret i foråret 2019. Det betyder blandt andet, at Farestaldsguiden er opdateret til version 2.0 og markedsført i bl.a. Landbrugsavisen og på Facebook. Guiden giver råd og vejledning til arbejdet i farestalden før, under og efter faring. Målet med guiden er at gøre det nemmere for farestaldsmedarbejderne at huske alle de vigtige indsatser, der skal være styr på for at øge pattegriseoverlevelsen. Guiden er gratis.

Fra 1. januar 2019 er der indført krav i branchens DANISH-ordning om, at alle besætninger skal kunne fremvise en plan og en målsætning for at øge pattegriseoverlevelsen.

SEGES Svineproduktion har desuden oplyst, at følgende nye aktiviteter, som understøtter en større overlevelse blandt pattegrise, er sat i gang i 2018:

- Varmeudstyr i farestien
- Supplerende mælk

Når det gælder nye projekter 2019, har L&F Svineproduktion fortsat prioriteret at bruge store ressourcer på at øge pattegriseoverlevelsen.

Projekter, som direkte eller indirekte bidrager med ny viden til øget pattegrise- og so-overlevelse, omfatter:

- Farrow Tech. System til overvågning af faring som placeres på baglågen. Via varmefølsomt kamera overvåger systemet, hvornår der sidst er født en gris, og om der skal gives en alarm for, om der skal ydes faringshjælp.
- Alle pattegrise kan overleve. Formålet er at kunne koncentrere faringsovervågningen til søer, der har øget sandsynlighed for at få dødfødte grise.
- Alle pattegrise kan overleve – forebyggelse af infektioner og max mælk til alle grise.
- Løse søer i farestalden og højere pattegriseoverlevelse ved løse søer.

Ekspertgruppe for pattegriseoverlevelse

På baggrund af den stigning, der var i pattegrisedødeligheden i 2017, besluttede SEGES Svineproduktion at nedsætte en ekspertgruppe, der skal hjælpe med at bringe udviklingen på ret kurs igen.

Ekspertgruppen består af 10 forskere, dyrlæger og rådgivere, som skal gennemgå og analysere datamaterialet for 2017 og komme med konkrete anbefalinger, initiativer og tiltag, der primært fokuserer på implementering af eksisterende og ny viden samt vedholdende fastholdelse af målsætning og indsats samt opfølgning i den enkelte besætning.

De første anbefalinger fra gruppen er:

- Mere systematisk udredning af pattegrisedødeligheden i den enkelte besætning, herunder tidspunkter og årsag til dødelighed med henblik på rigtig prioritering af indsats.

- Styrkelse af farestaldsmedarbejdernes management og rutiner
- Fortsat stor fokus på innovation og forskning

Ekspertgruppens arbejde vil forsætte i 2019 og 2020, og effekten af indsatsen ses formodentlig først i løbet de kommende år.

Projekt om økologisk svineavl

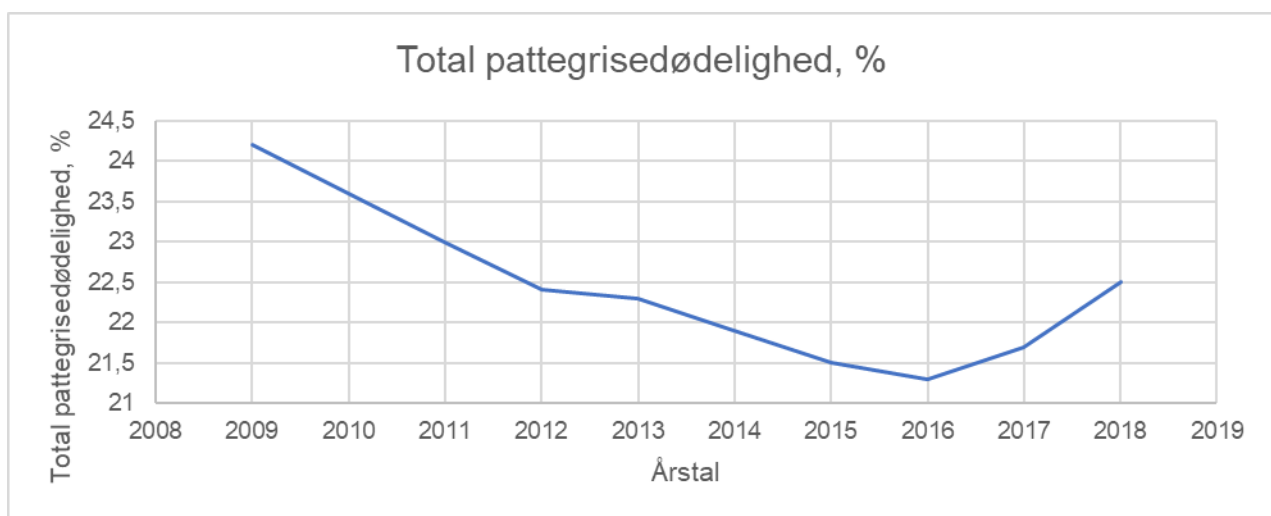
I den økologiske produktion er projektet "styrket beslutningsgrundlag og dyreværd i økologisk svineavl" ledet af SEGES Økologi og finansieret af en særpulje i Fonden for Økologisk Jordbrug, som skulle understøtte igangværende GUDP-projekter. Projektet er således et supplerende projekt til GUDP-projektet beskrevet i bilag 1. Bevillingen muliggjorde etablering af en kontrolleret undersøgelse af moderegenskaber hos søer fra de to avlsselskaber: LY (Landrace krydset med Yorkshire) søer fra Danavl (nu Danbred) og Topigs Norsvin TN70 (Landrace krydset med Large White). Projektet peger mod, at den økologiske svineproduktion kan have fordele af at anvende moderdyr, der føder færre, men større grise end dem, der i dag udbydes.

Indsatsområdets fremdrift

Handlingsplanens mål om at hæve overlevelsesraten med én pattegris per kuld i 2020 svarer til, at totaldødeligheden for pattegrise skal falde til ca. 16 pct.

Den totale pattegrisedødelighed steg igen i 2018. Fra 21,7 i 2017 til 22,5 pct. i 2018, svarende til en stigning på 0,8 procentpoint. Den præcise årsag kendes ikke, men en vigtig faktor har formentlig været den varme sommer i 2018. Det bemærkes, at de 25 pct. højest producerende so-besætninger havde en total pattegrisedødelighed på 19,8 pct., og at disse besætninger dermed har formået at fastholde et uændret niveau for pattegrisedødelighed sammenholdt med resultatet for 2017. Hvis målet i handlingsplanen skal nås, skal totaldødeligheden falde med 6,5 procentpoint inden udgangen af 2020.

Figur 2 viser udviklingen i den totale pattegrisedødelighed gennem de seneste år.

Figur 2. Udviklingen i total pattegrisedødelighed i gennem årene (Kilde SEGES Svineproduktion).

Stigningen i totalpattegrisedødeligheden på 0,4 procentpoint i 2017 var ikke ventet, og udviklingen er desværre ikke vendt i 2018. Det vurderes, at målet ikke nås. Stigningen understreger, hvor vanskeligt dette vil blive. Det er dog en forventning om, at dødeligheden fremadrettet vil falde igen. Det underbygges af de mange initiativer og projekter, som er sat i gang, og hvor effekten endnu ikke er registreret i praksis. Desuden viser evalueringen af LG5, at det tyder på, at avl for LG5 har bidraget til at reducere dødelighed i produktionsbesætninger, og at der en del af effekten for avl for LG5 på dødeligheden, som endnu ikke er nået fra avls- og opformeringsbesætninger frem til produktionsbesætningerne.

Når det gælder management, både hvad angår igangværende og kommende initiativer, forventes der en udvikling, der vil bidrage til en reduktion i dødeligheden.

Det forventes, at ekspertgruppen samt nye og igangværende initiativer vil medvirke til et fald de kommende år. Ekspertgruppens arbejde vil forsætte i 2019, og effekten af indsatsen ses formodentlig i løbet af de kommende år.

Mulighederne for at nedbringe dødeligheden ved ændring af avlsmålene, som evalueringen af LG5 peger på, synes vanskelige som følge af ændrede markedsforhold på avlsområdet. Hidtil har DanBred (tidl. DanAvl) været helt dominerende på markedet for avlsmateriale, men fra 2018 blev der etableret 2-3 konkurrerende avlsvirksomheder i Danmark. Oprettelsen af nye aktører på markedet vurderes alt andet lige at gøre det vanskeligere generelt at påvirke avlsprogrammerne med henblik på at sikre et givent avlsmåls fremme.

Følgegruppen er optaget af, at dødeligheden skal ned, og det vil forsat have høj prioritet. Selvom det ikke forventes, at målet nås, har følgegruppen ikke taget stilling til, hvorvidt målsætningen bør revurderes.

Interessentbemærkninger til indsatsområdets fremdrift

DOSO påpeger, at udviklingen viser, at vi slet ikke kommer i nærheden af målsætningen for nedbringelse af pattegrisedødeligheder. En langt mere effektiv indsats er påkrævet – specielt i forbindelse med avlsarbejdet. Det er de alt for store kuld, der er det helt afgørende problem. Derfor må der avles for generelt mindre kuldstørrelser, og denne egenskab bør pålægges hovedværdien fremfor avl for LG5. Mindre kuldstørrelser vil samtidig eliminere problemet med ammesøer.

Dyrenes Beskyttelse finder det dybt beklageligt, at målet for pattegrisedødelighed ikke nås. Branchen er endog meget langt fra målet, idet pattegrisedødeligheden er steget de seneste to år, og nu er højere end den var, da Handlungsplanen for bedre dyrevelfærd for svin blev iværksat.

Det har i flere år været klart, at der skal helt andre effektive indsatser til for at nedbringe pattegrisedødeligheden i det omfang, som er målet i handlingsplanen. Det skyldes, at søerne forsat - også med avl for LG5 - føder store kuld, hvor en del grise på trods af managementmæssige indsatser er vanskelige at holde i live.

Aarhus Universitets evaluering af avlen har gjort det klart, at der kun kan ventes begrænset yderligere effekt af LG5 i produktionsbesætningerne og samtidig pegede på, at der findes mere effektive metoder til avl for overlevelse hos grisene. På trods af denne viden er avlen ikke omlagt. Det anføres, at der med flere avlsselskaber på det danske marked ikke kan ske en styring af avlsarbejdet i denne retning. Dyrenes Beskyttelse finder, at situationen kalder på, at store aktører som Danbred går foran og tager ansvar for en dyreetisk og dyrevelfærdsmæssig forsvarlig avl. Avlen bør således omlægges, så søerne føder færre og mere robuste grise. Der skal avles for, at kuldene ikke overstige et antal grise, som søerne selv kan passe. Det vil betyde mindre konkurrence ved yveret for den livsnødvendige mælk, og det vil medføre, at der ikke som nu i stort omfang skal flyttes rundt på grise og anvendes ammesøer, hvis dyrevelfærd også er markant forringet.

Den Danske Dyrlegeforening finder det dybt beklageligt, at pattegrisedødeligheden er steget, og at målet ser ud til ikke at nås. DDD støtter fuldt op om handlingsplanens indsatser for nedbringelse af pattegrisedødeligheden, og besætningsdyrlægerne rådgiver kontinuerligt om gode managementrutiner i farestalden. DDD anbefaler, at opgørelsen af pattegrisedødelighed ændres, så dødfødte grise opgøres separat, da det vil give langt bedre data til rådighed for besætningsdyrlægernes rådgivning og også i højere grad muliggøre afdækning af faktorer af betydning for reduktion af pattegrisedødeligheden. Besætningsdyrlægerne oplever, at management har stor betydning, men DDD mener, at der er behov for et større forskningsmæssigt udredningsarbejde, der både fokuserer på managementrutiner og genetiske faktorer for at skabe markante reduktioner i pattegrisedødeligheden.

Landbrug & Fødevarer og SEGES Svineproduktion har – lige fra aftalen blev indgået – gjort opmærksom på, at der er tale om et meget ambitiøst mål, og at der ikke er kendskab til andre avlsselskaber, der kan levere en totaldødelighed på 16 procent. Erhvervet har i tæt samarbejde med besætninger, rådgivere og øvrige interessenter arbejdet målrettet på at komme så tæt på målsætningen som muligt.

SEGES Svineproduktion understreger, at avl for LG5 fortsat er et stærkt værktøj til at øge pattegriseoverlevelsen, hvilket en konstant stigende pattegriseoverlevelse i perioden 2009-2016 også er udtryk for. Stigningen i totalpattegrisedødeligheden på 0,4 procentpoint i 2017 var ikke ventet, og det er desværre ikke lykkedes at vende udviklingen i 2018. Den præcise årsag kendes ikke, men en vigtig faktor har formentlig været den varme sommer i 2018.

Landbrug & Fødevarer og SEGES Svineproduktion forventer, at dødeligheden fremadrettet vil falde igen. Det underbygges af, at de 25 procent bedste besætninger, som samtidig er blandt de største, har formået at holde et uændret niveau for dødelighed trods den varme sommer i 2018, ligesom den fulde avlsfremgang for LG5 endnu ikke til fulde er overført til produktionsbesætningerne.

Som supplement til afsnittet om indsatsområdets fremdrift har SEGES Svineproduktion oplyst, at nye aktiviteter har fokus på at forbedre overlevelsen i tiden efter dag 5 samt at forbedre genetikken hos fædrene til pattegrisene. Indtil nu har avl for pattegriseoverlevelse kun været implementeret gennem mødrene. I fremtidens avlsprogram kan fædre muligvis også bidrage til bedre pattegriseoverlevelse.

SEGES Svineproduktion fremhæver, at det er kun i landmandens interesse, at flest mulige pattegrise overlever. Det er derfor et højt prioriteret indsatsområde og SEGES Svineproduktion bruger fortsat store ressourcer på at øge pattegriseoverlevelsen. Det er endnu for tidligt at se

effekten af de mange tiltag, der blev igangsat i 2017 i praksis, ligesom ekspertgruppen fortsat arbejder videre med konkrete anbefalinger til forbedret overlevelse.

Revitalisering af kampagnen "PattegriseLiv" i efteråret 2019 sammen med DLBR-svinerådgiverne sætter fornyet fokus på emnet, og der er allerede stor interesse for at deltage i de lancerede rådgivningsforløb.

SEGES Svineproduktion gør endvidere opmærksom på, at der er flere konkurrerende aktører på markedet for genetik i Danmark, og at SEGES Svineproduktion derfor kun har indflydelse på avlsarbejdet i DanBred.

3.2 Større overlevelse blandt søer

Målet med dette indsatsområde er at reducere sodødeligheden. Erhvervet har en målsætning om, at sodødeligheden skal ned under 9 pct. af årssøer¹¹ inden 2018. Denne målsætning følges fortsat i 2018.

Det har været drøftet i følgegruppen, hvordan sodødeligheden skal opgøres. Derfor indeholder denne evaluering opgørelser af sodødeligheden beskrevet ud fra to metoder. Tidligere evalueringer samt nuværende mål er fastsat med metode 1. Ved eventuelt fastsættelse af et nyt mål, efter 2018, vil valg af opgørelsesmetoden blive inddraget.

Metode 1:

Udviklingen i sodødelighed beregnes på baggrund af Danmarks Statistiks tal for landets svinebestand samt Dakas opgørelser over antal søer leveret til destruktion. Danmarks Statistiks kvartalsvise opgørelse af sobestanden anvendes, og i udregningen af den procentvise sodødelighed anvendes et gennemsnit over de fire kvartaler. Udviklingen følges ved sodødeligheden i pct. af årssøerne. I 2018 modtog Daka 131.053 søer, og det er 19.545 flere end 2017. Dødeligheden i 2018 var 12,6 pct. af årssøerne¹².

Metode 2:

Ved denne metode suppleres det produktionstekniske udtryk "dødelighed i procent af årssøer" med oplysning om, hvor mange af de døde søer (andel) der er selvdøde eller aflivede, og således ikke gennemfører det planlagte produktionsliv.

Dødeligheden i procent af udsættersøer beregnes som: antal søer til Daka¹⁰/(antal søer til Daka + antal søer til slagting¹³ og eksport¹⁴). Nedenstående tabel 1 viser udviklingen fra handlingsplanen blev igangsat.

¹¹ En årssø er en so (ikke en fysisk so), der opdrættes og fodres i 365 dage. Antal grise pr. årssø er udtryk for det antal (levende) grise en so kan producere på et år.

¹² Notat nr. 1815 2018. Udviklingen i sodødelighed – tal fra Daka 2017, Landbrug & Fødevarer, SEGES Svineproduktion.

¹³ Slagtetal fra Fødevarestyrelsens kødkontrol – Produktionsindberetninger.

¹⁴ <https://www.lf.dk/tal-og-analyser/statistik/svin/eksport-af-levende-svin>.

Tabel 1. Udviklingen af dødeligheden i procent af udsættersøer siden handlingsplanen blev igangsat.

År	Dødelighed i procent af udsættersøer
2014	17,8
2015	16,5
2016	16,4
2017	16,7
2018	18,7

Under dette indsatsområde er iværksat følgende initiativer:

1. Kortlægning af årsager til sodødelighed
2. Bedre sundhedsrådgivning skal sikre færre døde søer
3. Avlsarbejde fortsætter i regi af erhvervet
4. Managementforbedringer udvikles af SEGES Svineproduktion og videreformidles
5. Myndighedsaftale: "Metoder til forbedring af søer og pattegrises velfærd i store kuld som erstatning for brug af ammesøer"

1. Kortlægning af årsager til sodødelighed

I februar 2015 blev der via Miljø- og Fødevareministeriets myndighedsaftale med Aarhus Universitet iværksat et projekt med det formål at kortlægge årsager til sodødeligheden i Danmark samt mulige tiltag til at reducere dødeligheden. Projektet blev afrapporteret i 2016.

Rapporten konkluderer, at søer, der dør i besætningen, kan deles i to grupper, som er nogenlunde lige store: søer, der er aflivet, og søer, der er selvdøde. De typiske årsager til, at dyrene dør spontant var ifølge rapporten mave/tarmproblemer, faringskomplikationer, organdrejninger og hjerteproblemer. De hyppigste årsager til, at søer bliver aflivet i besætningerne, er halthed/benproblemer og skader. Søerne aflives oftest i drægtighedsperioden som følge af ben- og klovproblemer. Derimod er det mere typisk med selvdøde søer i farestalden. Der peges generelt på varmestress samt fast gulv med dårlig hygiejne i drægtighedsstalden som væsentlige risikofaktorer for dødelighed. Rapporten peger også på, at der er et behov for mere viden om årsager til selvdøde søer i diegivningsperioden. Der mangler viden om såvel dødsårsager som besætningsmæssige tiltag, der kan forebygge dødsfald.

Projektet "Sygdomsmæssige og fysiologiske årsager til spontant døde søer i farestalden" blev derfor efterfølgende sat i gang i januar 2018.

Projektets formål var ved hjælp af udvidet obduktionsprotokol og brug af metabolomics at fastlægge årsager til spontan sodødelighed i farestalden. Obduktionerne foretaget i den første del af projektet har ganske overraskende vist, at leverdrejninger ser ud til at være den markant hyppigste enkeltstående årsag til akut død hos søer i konventionelle farestier. Omkring 40 pct. af de akut døde obducerede søer i de 10 konventionelle deltagerbesætninger var døde af leverdrejning. Det var i øvrigt kun hos et meget begrænset antal søer, at dødsårsagen ikke blev klarlagt ved obduktionen. Metabolomics-delen af studiet, der var medtaget for at give information om dødsårsagen for søer, hvor obduktionen ikke klarlagde

årsagen, vurderedes derfor at være overflødig i denne sammenhæng. Metabolomics-delen af studiet blev derfor ændret til at være et rent metodisk studie.

Den viden, der er nu, giver et nyt udgangspunkt, og det forventes, at der vil blive igangsat en del 2 af projektet med fokus på leverdrejninger som dødsårsag. Det undersøges, om der er opstaldningsforhold, der har betydning for forekomst af leverdrejning som dødsårsag, så landmanden har mulighed for at forhindre disse dødsfald. Projektet skal give svar på, om leverdrejning også er den hyppigste enkeltstående selvdødsårsag hos søer i farestalden i besætninger med fritgående diegivende søer og i løbe- og drægtighedsafdelingen i både konventionelle besætninger og i besætninger, hvor søerne er fritgående i farestalden. Projektet forventes at kunne bidrage med afgørende viden, idet de foreløbige resultater tyder på, at forebyggelse af leverdrejninger vil kunne reducere dødeligheden i danske sobesætninger markant.

2. Bedre sundhedsrådgivning skal sikre færre døde søer

I Veterinærforlig III (2018-2021)¹⁵ er det besluttet, at grænseværdien for sodødelighed skal sænkes fra 16 pct. til 14 pct. (i procent af årssøer). Grænseværdien er efterfølgende justeret med ikrafttrædelse 1. januar 2019¹⁶.

Ved indførelse af den nye grænseværdi er det præciseret i "vejledning om sundhedsrådgivning i svinebesætninger", at overskridelse af grænseværdien medfører, at der skal være et ekstra fokus på reduktion af dødeligheden i de pågældende besætninger. I disse besætninger bør der, som led i den målrettede dyrevelfærdsindsats, udarbejdes en konkret handlingsplan. Dyr læge og den ansvarlige for besætningen skal sammen drøfte, hvad der skal til for at sænke dødeligheden. Der vil blive lagt vægt på, at den ansvarlige for besætningen inddrages og motiveres blandt andet ved, at gevinsten af at sænke dødeligheden belyses.

Data om sodødeligheden i de enkelte besætninger har siden november 2017 været tilgængelige for besætningsejeren via Landbrugsindberetning.dk. Data er præsenteret med farvekoder, der fortæller, om den registrerede dødelighed ligger højt eller lavt i forhold til grænseværdien. Det er på samme måde som data for antibiotikaforbruget, der præsenteres samme sted. Denne synlighed af data skal hjælpe med at øge den besætningsansvarliges opmærksomheden på dødeligheden.

Med henblik på at sikre, at "Den målrettede dyrevelfærdsindsats" har medført tilstrækkelige tiltag, har Fødevarestyrelsen lavet en stikprøvegennemgang af de data, dyrlægerne har indberettet i VetReg¹⁷, siden kravet trådte i kraft. Fødevarestyrelsen har gennemgået data for indsatsområder vedrørende sodødelighed og data, der omhandler dyrlægernes generelle gennemførelse af indsatsområder. Gennemgangen indikerer, at der er en vis andel af besætninger med en høj sodødelighed, hvor der ikke iværksættes en målrettet dyrevelfærdsindsats for at nedbringe denne. Ydermere indikerer gennemgangen, at enkelte dyrlæger ikke lever op til forpligtelsen om at iværksætte målrettede dyrevelfærdsindsatser.

¹⁵ <https://www.regeringen.dk/publikationer-og-aftaletekster/aftale-om-veterinaerforlig-iii-2018-2021/>

¹⁶ Ændringen følger i bekendtgørelse nr. 1313 af 22. november 2018 om grænseværdier for antibiotikaforbrug og dødelighed i kvæg- og svinebesætninger. Dødelighed for svin beregnes som et 12 måneders simpelt glidende gennemsnit af antal døde svin pr. måned divideret med antallet af svin registreret på et CHR nummer i den pågældende måned.

¹⁷ VetReg er et dyrlægeregister, der indeholder oplysninger om alle dyrlæger med dansk autorisation.

Fødevarestyrelsen planlægger at anvende data, som dyrlægerne har indberettet i VetReg, ved udpegningen til Veterinærrejseholdets kontrol af dyrlæger i 2020. Dette sker med henblik på at sikre regelefterlevelse og øge fokus på den målrettede dyrevelfærdsindsats.

Den Danske Dyrlægeforening vil i løbet efteråret 2019 lave en målrettet kommunikationsindsats over for dyrlægerne. Der vil her blive sat særligt fokus på, at når grænseværdien for sodødelighed overskrides i en besætning, så skal der laves en skriftlig handlingsplan for, hvordan dødeligheden nedbringes.

3. Avlsarbejde fortsætter i regi af erhvervet

Ifølge handlingsplanen for bedre dyrevelfærd for svin skal en reduktion af sodødeligheden realiseres bl.a. gennem avlsarbejde (styrket holdbarhed og benstyrke). Siden 2006 har holdbarhed været en del af avlsmålet for racerne Landrace og Yorkshire i Danmark. Holdbarhed defineres i den sammenhæng som andelen af søer, der løbes til andet kuld.

DanBred har i 2019 taget en ny model i brug ved avlsværdivurderingen af styrke. Modellen udnytter eksisterende data endnu bedre end tidligere, så arveligheden for denne egenskab har kunnet øges.

4. Managementforbedringer udvikles af SEGES Svineproduktion og videreformidles

SEGES Svineproduktion har iværksat et demonstrationsprojekt, der har til formål at udvikle et managementredskab, der på en pædagogisk og enkel måde har til formål at sætte fokus på at øge holdbarheden af de unge søer. Demonstrationsprojektet er afsluttet ultimo 2016, og værktøjet vil hjælpe til at synliggøre gevinsten ved at øge holdbarheden af de unge søer.

5. Myndighedsaftale: "Metoder til forbedring af søer og pattegrises velfærd i store kuld som erstatning for brug af ammesøer"

Resultatet af en redegørelse fra Aarhus Universitet i 2015 "*Omfanget af brugen af ammesøer og mulige tiltag til forbedring af deres velfærd*" viste, at ammesøer har en større risiko for forekomst af velfærdsproblemer end ikke-ammesøer i form af længerevarende fiksering, stress, højere risiko for trykninger på ben og sår på yveret. Dødelighed blandt ammesøer blev dog ikke undersøgt. Projektet "*Metoder til forbedring af søer og pattegrises velfærd i store kuld som erstatning for brug af amme-søer*", der blev igangsat i forlængelse af en redegørelsen, er taget med i handlingsplanen med den tanke at skabe fokus på velfærden hos denne gruppe af dyr. Ydemere giver projektet viden, der kan bidrage til at reducere pattegrisedødeligheden.

Projektet fokuserer på optimering af antal grise ved moderso kombineret med øget pladsforhold i stien og tilskudsfodring af pattegrise, herunder mælkeerstatning. Projektet blev afsluttet i april 2019¹⁸. Resultaterne peger på, at den valgte tildeling af mælkeerstatningen ikke fuldt kan kompensere for de negative dyrevelfærds-mæssige konsekvenser for pattegrisene, der er ved at være i et kuld, hvor antallet af pattegrise er større end antallet af soens funktionelle patter.

¹⁸ <http://web.agrsci.dk/djfpublikation/djfpdf/DCArapport154.pdf>

Dog påpeges det, at der er mange aspekter ved de to strategier med at anvende mælkeerstatning til store kuld eller anvende ammesøer, som kan påvirke resultaterne. Strategierne kan desuden gennemføres på mange forskellige måder. Resultaterne skal ses i lyset heraf. Ydermere blev der ikke fundet nogen positiv effekt af opstaldning af søerne i løsdrift.

Med baggrund i Veterinærforlig III 2018-2021 og MRSA-ekspertgruppens¹⁹ anbefalinger er der i perioden 2018-2021 igangsat en fireårig forskningsindsats med bidrag fra Aarhus Universitet, Københavns Universitet og Statens Serum Institut. Visse projekter, der hører under denne forskningsindsats, vil belyse en væsentlig del af det, som afrapporteringen af ovennævnte projekt peger på, og der igangsættes derfor ikke på nuværende tidspunkt yderligere undersøgelser på baggrund af projektet.

Tiltag der ligger uden for den oprindelige handlingsplan

Ud over de i handlingsplanen nævnte initiativer, har branchen iværksat flere andre projekter, der støtter op om handlingsplanens mål. Især bør det fremhæves, at der i de tidligere projekter SoLiv og Team SoLiv foreligger værktøjer og vejledninger til at reducere sodødeligheden. De er fortsat tilgængelige og relevante for de besætningsansvarlige. Aktuelt sættes der i efteråret 2019 et projekt i gang med fokus på tidlig indsats for behandling og håndtering af halte søer i drægtighedsstalden.

Indsatsområdets fremdrift

Der er ikke i handlingsplanen fastsat et egentligt mål vedrørende sodødelighed. Men branchen har selv en målsætning om, at sodødeligheden skal ned under 9 pct. inden 2018. Det er på et følgegruppemøde besluttet at følge dette mål til og med 2018.

Fra 2017 til 2018 er der modtaget 19.545 flere søer til destruktion ifølge tal fra DAKA. SEGES Svineproduktion har oplyst, at DAKA i 2018 modtog 131.053 søer svarende til en sodødelighed på 12,6 pct. af årssøerne (mod 11,0 i 2017, 11,3 pct. i 2016, 11,4 pct. i 2015 og 11,9 pct. i 2017). Det betyder, at målsætningen om 9pct. i 2018 ikke er nået.

Det er velkendt, at sodødeligheden kan stige i sommermånederne. DAKA modtog specielt mange søer i juli og august 2018 i forhold til årets øvrige måneder og i forhold til sommermånederne i tidligere år. En forklaring på dette kan være den varme sommer 2018, hvor varmen belastede søerne ekstraordinært og dermed førte til en øget dødelighed henover sommeren.

Følgegruppen er optaget af, at der fortsat arbejdes for at få nedbragt sodødeligheden. Dog er det endnu ikke besluttet, hvordan udviklingen i sodødelighed skal følges fremadrettet.

¹⁹ https://www.foedevarestyrelsen.dk/Leksikon/Sider/MRSA_ekspertgruppen.aspx

Interessentbemærkninger til indsatsområdets fremdrift

DOSO finder, at sodødeligheden stadig er alt for stor, og mest bekymrende er, at den er steget de seneste år. Det er helt nødvendigt, at søerne i farestien og løbeafdelingen får mere plads, så de får mulighed for at bevæge sig frit rundt. Motion giver fysisk sundhed også for grise. Samtidig skal underlaget forbedres ved tildeling af mere halm, så klov- og benskader samt liggesår kan undgås. Anvendelsen af ammesøer skal elimineres gennem avl for mindre kuldstørrelser.

Dyrenes Beskyttelse finder det dybt beklageligt, at målet om reduceret sodødelighed ikke nås. Sodødeligheden er nu højere end den var, da Handlingsplan for bedre dyrevelfærd for svin blev sat i værk. Erhvervets mål om en dødelighed på 9 pct. i 2018 blev ikke indfriet og dette er en fortsættelse af tidligere tendenser, hvor erhvervets mål om en dødelighed på 11,5 pct. i 2013 heller ikke blev nået. Udviklingen går alt for langsomt, og der dør fortsat for mange søer i staldene. Dyrenes Beskyttelse mener, at dette hænger sammen med det store produktionspres, som søerne er under, hvor de hvert år skal levere flere og flere grise under dyrevelfærdsmæssigt kritisable forhold. Meget varme perioder forværrer situationen, da dyrene fortsat skal være ekstremt ydende under forhold, hvor de ikke kan termoregulere tilstrækkeligt. Det er nødvendigt at lette produktionspresset og i højere grad bruge dødsårsagerne som pejlemærker for, hvordan produktionen kan forbedres for dyrene.

Den Danske Dyrlægeforening støtter op om branchens målsætning om reduktion af sodødeligheden. Besætningsdyrlægerne rådgiver kontinuerligt om tiltag til at reducere sodødeligheden i besætninger med høj dødelighed, og DDD har i løbet af efteråret 2019 gennemført en informationskampagne på DDD's medier målrettet svinepraktiserende medlemmer for at gøre opmærksom på forpligtelsen til at indberette sodødelighed som indsatsområde i VetReg, når der rådgives herom. Det er beklageligt, hvis opmærksomhed på indberetningspligten ikke er nået ud til alle besætningsdyrlæger, men DDD forventer at rette op på dette med den målrettede kommunikationsindsats.

SEGES Svineproduktion gør opmærksom på, at so-dødeligheden har været konstant faldende i 10 år frem til 2018, men desværre er den steget i 2018. Sommeren 2018 var anderledes, og de høje temperaturer har påvirket både dyrene i stalden og årets høst og dermed foderkvaliteten.

Udover en målrettet indsats for at reducere sodødeligheden arbejder Landbrug & Fødevarer og SEGES Svineproduktion med en strategi og målsætning om korrekt håndtering af syge og tilskadekomne dyr. Her er fokus blandt andet at uddanne medarbejdere i svinebesætninger til at træffe den rigtige beslutning i forhold til, om dyret skal behandles eller aflives. Det er i denne sammenhæng vigtigt at aflive syge og tilskadekomne søer rettidigt, selvom det modarbejder målsætningen om en reduktion af sodødeligheden.

3.3 På sigt skal alle søer gå i løsdrift

Målet med dette indsatsområde er, at mindst 10 pct. af diegivende søer skal gå i løsdrift i farestalden i 2020.

Under dette indsatsområde er der iværksat følgende initiativer:

1. Tilskudsordning til brug for omlægning til løsdrift i farestalde
2. Løbende indsamling af erfaringer med løsdrift for farende og diegivende søer

1. Tilskudsordning til brug for omlægning til løsdrift i farestalde

Fra 2013 til 2016 har det hvert år været muligt at søge om tilskud under ordningen 'Etablering af løsdrift i farestalde'. I 2018 var det igen muligt at ansøge om tilskud til løsdrift i farestalde, hvor der var afsat 18 mio. kr. I forbindelse med tilsagnsgivningen blev der afsat yderligere midler, så der kunne gives tilsagn om tilskud for i alt 61,8 mio. kr.

Som en del af Handlingsplanen for bedre dyrevelfærd for svin er målet for løsdrift i farestalde, at 10 pct. af alle diegivende søer i 2020 skal gå i løsdrift. Ifølge SEGES Svineproduktion er der 260.000 farestipladser på landsplan. Det betyder, at hvis målet med, at 10 pct. af de diegivende søer skal gå i løsdrift i farestalden i 2020, skal der være etableret 26.000 stipladser. Det estimerede antal stipladser med løsdrift i farestalden, før tilskud under ordningen 'Etablering af løsdrift i farestalde', var 2.000 pladser.

Nedenstående tabel 2 viser, hvor mange stipladser med løsdrift i farestalden der er etableret som følge af udbetalinger til projekter gennemført i forbindelse med ansøgningsrunder i 2013-2016. Tabellen viser også det potentielle ekstra antal stipladser, der kan følge af de kommende udbetalinger fra ansøgningsrunderne i 2016 og 2018.

Tabel 2. Antal realiserede og potentielle stipladser for farestaldsordningen pr. 26. september 2019 (Kilde Landbrugsstyrelsen).

Runde	Realiseret					Potentielle		
	Tilsagn (mio. kr.)	Udbetalinger (mio. kr.)	Annulleringer (mio. kr.)	Etablerede stipladser (stk.)	Andel af målsætning i handlingsplan (pct.)	Udestående potentielle udbetalinger (mio. kr.)	Potentielle ekstra stipladser (stk.)	Potentiel andel af målsætning i handlingsplan (pct.)
Baseline	-	-	-	2.000	7,7	0	-	7,7
2013	9,9	6,4	3,5	1.182	4,5	0	-	4,5
2014	32,7	5,6	26,7	976	3,8	0,4	70	4,0
2015	12,7	3,6	6,9	578	2,2	2,2	353	3,6
2016	15,3	4,4	-	766	2,9	10,9	2.408	12,2
2018	61,8	-	-	-	-	61,8	8.145	31,3
I alt	132,4	20	37,1	5.502	21,2	75,3	10.976	63,4

Fra 2016 er ordningen med standardomkostninger med tilskud til nybyg og ombyg på hhv. 7.880 kr. og 5.800 kr. pr. stiplads.

Der er etableret 5.502 stipladser summeret på baggrund af det allerede etablerede antal før handlingsplanen og med udgangspunkt i afsluttede og udbetalte projekter fra Landbrugsstyrelsens tilskudsordning. Derudover er der kendskab til et projekt med 560 løsdriftstier, som ikke har fået tilskud. I alt svarer det til godt 2,3 pct. af målsætningen om 26.000 stipladser i 2020.

Det forholdsvis lave antal stipladser skyldes bl.a. et begrænset antal ansøgninger i runderne 2014-2016. I 2014 og 2015 var der oprindeligt afsat 50 mio. kr. i begge runder, og i 2016 var der afsat 25 mio. kr. til ordningen. I 2014 blev der givet tilsagn for 32,7 mio. kr., og der er blevet givet tilsagn for 12,7 mio. kr. i 2015 runden, hvorfor rammen langt fra er blevet brugt. Som det ses af ovenstående tabel 2 er der høje annulleringsprocenter på runderne fra 2013-2015. Det betyder, at det fulde potentielle antal stipladser ikke blev realiseret.

Tabel 2 viser også det potentielle antal stipladser, der kan blive realiseret som følge af de resterende midler for hver runde af ordningen. For ansøgningsrunden 2014 udestår der udbetalinger på 400.000 kr., mens der udestår udbetalinger for 2,2 mio. kr. for ansøgningsrunden i 2015. Der udestår udbetalinger for 10,9 mio. kr. for runden i 2016. Afsluttes disse projekter i overensstemmelse med tilsagnene, vil antallet af realiserede løsdrifts stipladser stige betragteligt. Samtidig er der afsat en stor pulje på 61,8 mio. kr. til ansøgningsrunden i 2018, som kan øge andelen af løsdriftsstier i stort omfang.

Det estimeres, at såfremt rammen for 2016 og 2018 bliver fuldt udnyttet, kan det samlede antal stipladser komme op på ca. 17.000 pladser, svarende til, at 6,6 pct. af stipladserne i farestalden er til løse søer.

Baseret på ansøgninger og annulleringer fra tidligere runder, vil målopfyldelsen med de planlagte ansøgningsrunder blive et sted mellem nuværende ca. 5.502 og maksimalt ca. 17.000 stipladser til søer i løsdrift i farestalden.

Landbrugsstyrelsen har løbende arbejdet på at optimere ordningen, så målopfyldelsen kan blive så høj som muligt. Dette er blandt andet sket med inddragelse af erhvervet og andre interessenter. Derudover vil der blive etableret løsdriftsstier ud over dem, der bliver etableret som følge af tilskud fra farestaldsordningen.

2. Løbende indsamling af erfaringer med løsdrift for farende og diegivende søer

Det fremgår af handlingsplanen, at der løbende skal indsamles erfaringer med løsdrift for farende og diegivende søer - samtidig vil der ske en udvikling af staldsystemerne i forhold til en kortlægning af, hvilke systemer der fungerer på den mest hensigtsmæssige måde i relation til pattegrisedødelighed samt andre konsekvenser for velfærd hos grisene.

SEGES Svineproduktion gennemfører projekter med løse farende og diegivende søer, og erfaringer og resultater bliver løbende formidlet bredt på kongresser og møder. Derudover er der etableret en Facebookgruppe for producenter med løsgående søer i farestalden. Endvidere er der etableret en forening for besætninger med løsgående søer i farestalden. Foreningen har taget initiativ til dannelse af en ERFA-gruppe for personale i farestaldene. SEGES Svineproduktion er fast medlem af gruppen, hvorved SEGES Svineproduktion har mulighed for tæt dialog og implementering af tiltag.

SEGES Svineproduktion har i 2018 været vært ved international workshop 'Loose Lactating Sows 2018' (LLS18) med det formål at udveksle erfaring og viden på tværs af landegrænser samt diskutere fremtidens faresti til løsgående søer. Ved workshoppen deltog eksperter og interessenter fra Australien, USA, Canada og Europa. De kom fra 12 universiteter og tre internationale dyrevelfærdsorganisationer (RSPCA, CIWF og WAP). Af danske dyreværnsorganisationer var DOSO inviteret og deltog. Workshoppen er blandt andet omtalt i Pig Progress²⁰.

²⁰ <https://www.pigprogress.net/Sows/Articles/2018/5/Improvement-in-pig-welfare-through-collaboration-281270E/>
<https://www.pigprogress.net/Sows/Articles/2018/6/Loose-lactation-for-sows--fantastic-and-frustrating-292322E/>

Efterfølgende har der været afholdt workshop med leverandører af staldinventar til danske svineproducenter og samarbejdet med virksomheder om udvikling af farestier med løsdrift er styrket og intensiveret.

SEGES Svineproduktion gennemførte i 2015-2017 produkttest af ti forskellige fabrikater af farestier til løsgående søer – i daglig tale kaldet 'Showroom'. Showroom havde over 700 besøgende, heraf primært interesserede svineproducenter. Der var ingen af de testede stier, som opnåede højeste karakter på alle parametre, og der var en række forhold, der gav anledning til videreudvikling. I forlængelse af Showroom-aktiviteten er der iværksat pilot-forsøg med belægning på gulv med henblik på at forebygge knæsår samt forbedre rengøringsvenlighed og hygiejne.

Yderligere blev der gennemført besøg ved Universitet i Wien med henblik på udveksling af erfaring og viden fra det store forskningsprojekt, som er gennemført i Østrig vedr. muligheder for implementering af farestier til løsgående søer.

I forlængelse af LLS18-workshop og møde med leverandører til danske svineproducenter blev der i 2018 indgået et forpligtende samarbejde med to danske producenter af farestier til løse søer om udvikling af farestier til løse søer med store kuld. I forlængelse af dette er der i 2019 etableret/ved at blive etableret prototyper af farestier i tre besætninger. Prototyperne har blandt andet forskellige udformninger af pattegrisehuler og tilpasning af hulerne til store kuld, placering og tildeling af supplerende ernæring til pattegrise, forskellige gulvoverflader i stierne – både for so og pattegrise, forskellige muligheder for begrænsning af soens bevægelighed. Med henblik på at reducere risiko for klemning og kulde for pattegrise er der igangsat en afprøvning, hvor formålet er at vurdere, om pattegrisene i højere grad vil benytte pattegrisehulerne i udvalgte (hvile-) perioder dag 2 efter faringen, hvis hulerne gøres mere attraktive (lugt af so, bløde materialer m.m.) for pattegrisene.

Indsatsområdets fremdrift

Indtil videre er det realiserede antal stipladser, som følge af tilskudsordningen, 3.502 stk. Sammen med de estimerede 2.000 stipladser, der var etableret inden farestaldsordningen, samt et projekt med 560 stipladser, svarer det til, at godt 2,3 pct. af alle farestipladser er etableret med løsdrift. Hvis rammerne for 2016 og 2018 bliver fuldt udnyttet, kan det samlede antal stipladser med løsdrift komme op på 6,6 pct. af alle farestier. Dermed er det ikke realistisk at kunne nå målet om, at 10 pct. af de diegivende søer skal gå i løsdrift i 2020.

Da støtteordningen siden 2016 også har omfattet de såkaldte kombistier, som giver mulighed for at fikse soen i dagene omkring faring, vurderes det, at det er blevet mere attraktivt for svineproducenterne at søge midlerne.

Landbrugsstyrelsen oplyser, at midlerne til farestaldsordningen ikke blev fuldt udnyttet i 2014-2016 på grund af få ansøgninger og mange annulleringer. På trods af dette blev det prioriteret at afsætte midler til at opsætte farestaldsordningen igen i 2017. Denne blev så senere flyttet til en 2018-ordning. Det prioriteres fortsat via farestaldsordningen at bidrage positivt til målsætningen om, at flere søer skal gå i løsdrift i farestalden.

Fødevarestyrelsen vurderer, at Det statslige Dyrevelfærdsmærke kan motivere flere producenter til at lægge om til løsdrift i farestalden.

Interessentbemærkninger til indsatsområdets fremdrift

DOSO påpeger, at i 2010 lovede erhvervet, at andelen af frie søer i farestierne ville være 10 pct. i 2020. Hermed undgik man, at den dengang nedsatte "Arbejdsgruppe for hold af svin" ikke anbefalede lovgivning på området, ligesom man havde anbefalet lovgivning for søer i løbeafdelingen. Den frivillige model har vist sig at være uden virkning, idet andelen af frie søer i farestien i dag er 2,3 pct. Derfor anbefaler DOSO, at man gennem lovgivning stiller krav om, at alle søer på et givent tidspunkt skal være i løsdrift. I overgangsperioden skal svineproducenterne stadig animeres til en frivillig overgang – bl.a. gennem statsstøtte til etableringsudgifter og promovning af Dyrevelfærdsmærket.

Dyrenes Beskyttelse finder det særdeles problematisk, at kun 2,3 pct. af søer i farestalden er løse. Dette er meget langt fra målet om, at 10 pct. af søerne skal være løse i farestalden i 2020. Fremskridtene er minimale på trods af flere statslige støttetiltag, samtidig med at definitionen af "løse søer" beklageligvis er blevet udvandet, så den nu også omfatter søer, der fikses op til fire dage omkring faring. Det gælder både i den statslige støtteordning til omlægning af stalde og i det statslige mærke for dyrevelfærd, hvor producenterne opnår merpris for bl.a. løsdrift i farestalden. Det afspejler sig ligeledes i, at der kun i meget begrænset omfang udbydes stier til egentlig løsdrift på det danske marked. Det er veldokumenteret, at fiksering er lidelsesvoldende for søer, og det står nu klart, at den ikke ophører gennem frivillige aftaler og støtteordninger. Dyrenes Beskyttelse finder, at fiksering af søer skal forbydes, sådan som det er tilfældet i en række andre lande, herunder Sverige og Norge. Forbuddet skal gælde nybyggerier med det samme, mens der kan være en overgangsperiode for allerede etablerede stalde.

Den Danske Dyrlægeforening ærgrer sig over, at det ikke er lykkedes at komme nærmere målet om 10 pct. løsgående søer i farestalden. DDD opfordrer til, at Landbrugsstyrelsen gennemfører en analyse af, hvorfor farestaldsordningen ikke udnyttes fuldt ud (dels manglende ansøgninger og dels annulleringer), og på basis heraf vurderer, om ordningen kan ændres, så farestaldsprojekter i højere grad bliver gennemført. DDD anbefaler umiddelbart at omlægge til stisystemer, der tillader fiksering af soen i de første dage efter faring, for at minimere negative konsekvenser for pattegrisedødeligheden.

Landbrug & Fødevarer og SEGES Svineproduktion fremhæver, at når der generelt bygges meget få nye stalde herunder i særdeleshed farestalde, er det en udfordring at få etableret flere stier til løse diegivende søer. Samtidige er der situationer, hvor det er vanskeligt at få finansieret nybyggeri med løse diegivende søer pga. risikoen for større udsving i produktionsresultaterne med disse stityper.

SEGES Svineproduktion gør opmærksom på, at selv om der er finansielle udfordringer, er der etableret et forholdsvis stort antal farestier til løsgående søer.

En opgørelse efter kontakt til inventarfirmaerne viser, at ca. 35 procent af de farestier, der er etableret siden 2014, er bygget med løsdrift, og at andelen i 2018 er højere end tidligere år. Samtidig oplyser inventarfirmaerne om en meget seriøs interesse for løse diegivende søer ved alle nye projekter, men at finansiering ofte er flaskehalsen for at gå videre med denne indretning. Samtidig oplever Danish Crown, at producenterne står i kø for at blive omfattet af det nye statslige dyrevelfærdsmærke. Det viser, at det netop er lykkedes at sætte gang i en

frivillig udviklingsproces hos producenterne, og at en øget efterspørgsel fra forbrugerne kan spille en afgørende rolle for, at flere landmænd kan omlægge til løse søer.

Endvidere har SEGES Svineproduktion de senere år intensiveret forskningen med farestier til løse søer. Det betyder bl.a., at SEGES Svineproduktion ved udgangen af 2018 indstillede alt arbejde med den traditionelle kassestier og udelukkende fokuserer på stier til løse søer.

3.4 Stop for kastration af pattegrise

Målet er, at kastration uden bedøvelse skal ophøre senest i 2018.

Under dette indsatsområde blev der iværksat følgende initiativer:

1. Stop for kastration uden bedøvelse senest i 2018
2. Øget produktion af hangrise
3. GUDP-udviklingsprojekt: "Ornelugt – hurtigmetode til samtidig måling af skatol og androstenon"
4. GUDP-udviklingsprojekt: "Absorberende stoffer til reduktion af hangriselugt"
5. Afprøvning af nye ornelinjer, der giver mindre ornelugt samt rådgivning af producenter med henblik på opdræt af hangrise

1. Stop for kastration uden bedøvelse senest i 2018

Som det fremgår af den første evaluering af Handlingsplanen for bedre dyrevelfærd for svin, 2015, er alternativerne til kirurgisk kastration; hangriseproduktion, immunokastration, kønssortering af sæd og avl mod ornelugt.

I erkendelse af, at det ville blive vanskeligt at finde en løsning for totalt stop med kastration inden udgangen af 2018, blev der i fælles erklæring om dyrevelfærd fra dyrevelfærdsansvarlige ministre i en række EU-lande²¹ således åbnet op for en løsning med bedøvelse inden kastration.

Lokalbedøvelse før kastration af pattegrise

Siden 1. januar 2018 har det været muligt (frivilligt) for svineproducenten at lokalbedøve pattegrise forud for kastration, såfremt producenten har gennemført et kursus, godkendt af Fødevarestyrelsen, i lokalbedøvelse af pattegrise.

Branchen har indført krav om, at alle danske pattegrise fra 1. januar 2019 skal lokalbedøves før kastration. Målet gælder for alle svineproducenter, der er medlem af DANISH-ordningen, og det kontrolleres gennem DANISH-kontrollen.

SEGES Svineproduktion har, i samarbejde med Udviklingscenter for Husdyr på Friland²², udarbejdet undervisningsmateriale for lokalbedøvelse før kastration, som dyrlægerne kan bruge til undervisning i den teoretiske del af det førnævnte kursus.

²¹ se afsnit 3.10 punkt 2.

²² Ejet af Dyrenes Beskyttelse og Friland

I marts 2018 blev der afholdt to workshops for ca. 30 dyrlæger. På workshoppen blev undervisningsmaterialet præsenteret, og dyrlægerne blev undervist i den praktiske udførelse af lokalbedøvelse før kastration. SEGES Svineproduktion har i sommeren 2018 besøgt 7 frontrunner-besætninger, som er gået i gang med at indføre lokalbedøvelse før kastration. Ved besøgene er den praktiske tilgang til lokalbedøvelse observeret og gode råd og erfaringer er indsamlet. Der blev i juni 2018 afholdt en workshop for frontrunner-besætningerne, hvor udgangspunktet var en fælles drøftelse af udfordringerne ved implementeringen af lokalbedøvelse. De gode råd og erfaringer er kommunikeret ud til de øvrige besætninger, der skulle i gang med at lokalbedøve i forbindelse med kastration på forskellige platforme og medier. SEGES Svineproduktion har i 2019 afholdt to webinarer om implementering af lokalbedøvelse, hvor målgruppen har været medarbejdere i farestalden.

I starten af 2019 blev projektet "Den Gode Kastration" indledt med henblik på at undersøge muligheder for at optimere arbejdsgange og -udstyr omkring kastration og øvrige rutiner. Der udvikles en prototype af en ny type kastrationsbænk samt holdere til automatsprøjter, der bl.a. anvendes i forbindelse med injektion af lokalbedøvelsen.

I januar 2018 igangsatte Fødevarestyrelsen en vidensyntese på DCA – National Center for Fødevarer og Jordbrug, Aarhus Universitet med formålet at vurdere, om hvorvidt der findes andre egnede injektionsmetoder til lokalbedøvelse af pattegrise forud for kastration. Indtil videre godkender Fødevarestyrelsen kun kurser, hvor der undervises i en injektionsmetode, som er den, der primært benyttes i Sverige²³.

I vidensyntesen er der identificeret tre forskellige kanylebaserede injektionsmetoder, som varierer i forhold til, hvor lægemidlet injiceres. Den ene af metoderne er den, der anvendes til lokalbedøvelse af pattegrise i Danmark i dag. Det kan på det foreliggende grundlag ikke vurderes, hvilken af metoderne der giver den største velfærdsmæssige fordel for grisene, og dermed er mest egnet.

Herudover beskriver vidensyntesen muligheden for anvendelse af kanylefri injektion. Metoden benytter sig af komprimeret luft til at skyde lægemidlet ind i vævet i en ultratynd stråle. Kanylefri injektion er teoretisk set en lovende metode, men der findes kun meget sparsom publiceret viden på området.

Med baggrund i vidensyntesen udført af AU har Fødevarestyrelsen igangsat et opfølgende projekt på forskningsprojekt på DCA – National Center for Fødevarer og Jordbrug, Aarhus Universitet vedr. optimering af egnede injektionsmetoder. Projektet vil bl.a. omfatte en optimering af dosis af lægemiddel, nødvendig ventetid mellem anlæggelse af bedøvelse og kastration og maksimal tid fra anlæggelse af bedøvelse til kastration for de lægemidler, der er godkendt i Danmark til lokalbedøvelse af svin.

Ydermere vil der i regi af projektet blive påbegyndt et arbejde med at undersøge muligheder for kanylefri-injektion. Projektet afsluttes i juni 2021.

2. Øget produktion af hangrise

²³ https://www.foedevarestyrelsen.dk/Leksikon/Sider/Lokalbedoevelse_af_pattegrise_forud_for_kastration.aspx

Produktion af hangrise er indgået som et element i arbejdet om et dyrevelfærdsmærke. Resultatet af drøftelserne i den nedsatte arbejdsgruppe er imidlertid, at det ikke vil være muligt at opnå tilslutning hertil fra kunder i ind- og udland, herunder detailkæderne, på grund af manglende muligheder for med sikkerhed at kunne frasortere kød med ornelugt.

Som det fremgår af nedenstående tabel 3, så ses der dog en stigning i antallet af slagtede hangrise.

Tabel 3. Antal slagtede hangrise på kontrakt i perioden 2013-2018 (Kilde: Danish Crown).

År	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1.kvartal	56.067	48.402	66.775	81.050	82.287	103.338	106.045
Total for året	198.131	206.929	291.921	325.994	355.520	423.314	

I 2018 er der slagtet 17,5 mio. grise i alt i Danmark heraf er 8,9 mio. galte og hangrise. Det vil sige, at antal slagtede hangrise på kontrakt i 2018 udgør ca. 4,75 pct. jf. tabel 3.

Baggrunden for stigningen er ifølge branchen en planlagt øgning i antallet af slagtede hangrise. Et par store leverandører af hangrise er kommet ind i systemet, hvilket for alvor har flyttet på mængderne. Ifølge branchen er Danish Crown dog ved at nå loftet for, hvad der kan håndteres og afsættes markedsæssigt, men slagterierne afsøger løbende mulighederne. De danske detailkæder har ikke efterspurgt kød fra danske hangrise.

3. GUDP-udviklingsprojekt: "Ornelugt – hurtigmetode til samtidig måling af skatol og androstenon"

Målet med projektet er at udvikle en robust hurtigmetode til samtidig måling af ornelugtstofferne skatol og androstenon. Metoden vil effektivisere aktiviteter med henblik på at afdække muligheder for ophør med kastration, og der vil kunne indsamles væsentligt flere data om indhold af ornelugtstoffer i hangrisene, end nuværende analysemetoder tillader. Fordelingerne af de to lugtstoffer i den danske hangrisepopulation kortlægges, koncept til reduktion af ornelugt testes, og genetiske markører for ornelugt belyses. Hurtigmetoden kan efterfølgende færdigudvikles til et online målesystem til brug på slagterier.

Projektet har blandt andet udviklet en hurtig laboratoriemetode til samtidig måling af androstenon og skatol i spækprøver fra slagtekroppe.

Der har været forsinkelser, hvilket primært skyldes en forsinket start på produktion af hangrise, og der har været behov for at ændre rækkefølgen på udvalgte aktiviteter under udvikling af målemetoden. Projektet fik forlængelse til udgangen af juni 2018, og indsendte deres slutrapport i oktober 2018 (bilag 2).

GUDP-Sekretariatet vurderer, at projektet er afsluttet med visse afvigelser, idet de sidste valideringer ift. biomarkørerne samt et manuskript omkring biomarkører ikke er afsluttet i projektperioden. Det er blevet oplyst, at disse blev færdiggjort efter projektets afslutning.

4. GUDP-udviklingsprojekt: "Absorberende stoffer til reduktion af hangriselugt".

I dette projekt genereredes viden om androstenons omsætning i tarmen, som ville blive anvendt til at teste absorberende materialer, eksempelvis aktivt kul, for deres potentiale til at reducere ornelugt og optimere dette potentiale.

Projektet ville teste produkter baseret på restkul alene eller i kombination med diatomeer eller mineraler, der kan blandes direkte i foderet. Formålet var at teste produkter, som vil kunne reducere ornelugt til en pris, der ville være rentabel for svineproducenter.

Projektet blev afsluttet i 2017, og det forløb planmæssigt og tilfredsstillende, selvom projektets resultater ikke blev som forventet. Der var ingen signifikant effekt på koncentrationen af androstenon i spæk og plasma hos danske orner ved at tilsætte aktivt kul og andre adsorberende stoffer til foderet. Projektet viste imidlertid, at androstenon bliver absorberet fra tarmen, hvilket betyder, at en reduktion af androstenonniveauet i spæk hos orner bør kunne opnås med en målrettet fodringsstrategi; denne er dog ikke fundet endnu (bilag 3).

5. Afprøvning af nye ornelinjer, der giver mindre ornelugt, samt rådgivning af producenter med henblik på opdræt af hangrise

SEGES Svineproduktion har gennemført et projekt med sammenligning af fædre/ornesvineracerne DanBred Duroc og Piétrain.

Der er slagtet krydsningshangrise (DLY og PLY) af to forskellige krydsningskombinationer. Resultaterne viser, at skatolindholdet er lavest i Duroc krydsningerne, og androstenon indholdet er lavest i Pietrain krydsningerne²⁴.

Endvidere viste resultaterne, at fodring med cikorie 4 dage før slagtning reducerede skatolindholdet i spækket.

Tiltag der ligger uden for den oprindelige handlingsplan

SEGES Svineproduktion har oplyst, at følgende initiativer, der støtter op om at undgå kastration, er i gang:

- *Hangrise uden lugt i fremtiden.*

Et udviklingsprojekt, hvor selektion af fædre med høj og lav lugt kombineres med fodring for at opnå bedst produktivitet og lavest ornelugt. Projektet er afsluttet august 2019.

- *Økonomisk bæredygtig produktion af hangrise ved anvendelse af immunokastration i kombination med selektion af fædre for høj/lav ornelugt.*

SEGES Svineproduktion har et projekt i gang med sammenligning af galte, hangrise og immunokastrede hangrise. Der registreres hangriselugtstoffer og produktivitet. Det er EU Horizon 2020 samarbejdsprojekt SuSI.

- *Udvikling af metoder til non invasiv kastration.*

²⁴ SEGES Svineproduktion. Meddelelse nr. 1163. af februar 2019. Duroc- og pietrain-krydsninger; hangriselugt og slagtesvind.

Der arbejdes på at overvåge og kortlægge mulighederne for non invasiv kastration ved hjælp af nyere teknologi. Målet er en kastrationsmetode, der er mindre smertefuld og med væsentlig mindre risiko for infektion og reduceret dødelighed sammenlignet med kirurgisk kastration.

- *Overvågning af udvikling inden for sortering af ornesæd.*

Der er i Canada aktiviteter i gang med at udvikle metoder til kønssortering af ornesæd. På nuværende tidspunkt er metoderne kun relevante i kvægproduktion, hvor en anden biologi og metodik gør sig gældende. Udviklingen og aktiviteter på området følges løbende via de internationale kontakter, der arbejder med sædkvalitet.

Indsatsområdets fremdrift

Handlingsplanen har arbejdet med flere spor i form af både: 1) øget viden, der kan anvendes ved produktion af hangrise, og 2) udvikling af metoder til kastration med bedøvelse.

Målet om, at kastration uden bedøvelse skal ophøre senest i 2018, er nået. Der er nu mulighed for brug af lokalbedøvelse forud for kastration, og via branchens egne krav i DANISH er målet opfyldt.

Der arbejdes videre med at optimere metoder til kastration med forudgående lokalbedøvelse. Formålet er at sikre, at proceduren foretages på en måde, der i videst mulige omfang tager hensyn til pattegrisenes velfærd.

Følgegruppen finder det vigtigt, at der arbejdes videre med tiltag, der kan øge produktionen af hangrise, så kirurgisk kastration på sigt kan undgås. De store udfordringer består både i, at der ikke er en fastsat en international anerkendt detektionsgrænse for ornelugt og i, at der er manglende accept fra den nationale og internationale detailhandel i forhold til forbrugeregener.

Interessentbemærkninger til indsatsområdets fremdrift

Dyrenes Beskyttelse finder det positivt, at der i Danish ordningen er indført krav om lokalbedøvelse i forbindelse med kastration, men skal understrege, at det endelige mål bør være helt at undgå kastration. Dette må ikke tabes af sigte, fordi grise nu bliver lokalbedøvet. Desværre er der kun meget få intakte hangrise i Danmark, og det skrider alt for langsomt fremad. Ved handlingsplanens iværksættelse var 1,4 pct. af hangrisene, der ikke blev kastreret, mens det nu er 2,6 pct. af alle de hangrise, der produceres i Danmark.

I en række andre lande produceres der i vidt omfang intakte ukastrerede hangrise, herunder eksempelvis Holland, hvor hele hjemmemarkedet forsynes med disse. Dyrenes Beskyttelse finder det fortsat uforståeligt, at tilsvarende ikke kan gennemføres i Danmark.

Den Danske Dyrlægeforening bemærker sig, at nok er det lykkedes at afskaffe kastration uden bedøvelse, men DDD mener fortsat, at det bør være ambitionen at afskaffe kirurgisk kastration af pattegrise. DDD opfordrer derfor til, at myndighederne og branchen fortsætter arbejdet med at skabe forudsætninger for, at hangriseproduktion og immunokastration kan vinde større udbredelse i Danmark. DDD opfordrer derfor til, at der afsættes midler til at fortsætte dette arbejde, også efter 2020.

Landbrug & Fødevarer og SEGES Svineproduktion oplyser, at branchen har taget initiativ til – og indført krav om – at alle danske pattegrise fra 1. januar 2019 skal lokalbedøves før kastration. Det gælder for alle svineproducenter, der er medlem af DANISH-ordningen²⁵, og det kontrolleres gennem DANISH-kontrollen. SEGES Svineproduktion oplyser endvidere med hensyn til initiativet om en øget hangriseproduktion, at det indtil videre har haft begrænset fremdrift grundet manglende efterspørgsel fra blandt andet detailkæderne.

Desuden oplyser SEGES Svineproduktion, at produktionen af hangrise er faldende i både Tyskland og Holland på grund af manglende muligheder for afsætning.

3.5 Nedbringelse af antallet af halekuperede pattegrise

Målet med indsatsområdet er, at andelen af halekuperede pattegrise skal nedbringes markant. Under dette indsatsområde er iværksat følgende initiativer:

1. Afprøvning i besætninger med hele haler (SEGES Svineproduktion)
2. GUDP projekt vedr. "Hele Haler" (AU)
3. GUDP projekt med titlen "Stikoncept til grise med lange haler" (KU)
4. GUDP projektet StraWell (AU)
5. Kontrolkampagne om tildeling af beskæftigelses- og rodemateriale (FVST)
6. Netværk for svineproducenter (SEGES Svineproduktion)
7. Forsknings samarbejde med Nederlandene og Tyskland

1. Afprøvning i besætninger med hele haler

SEGES Svineproduktion har iværksat et storskalaforsøg med ophør af halekupering i integrerede besætninger. Projektets formål er at undersøge effekten af at undlade halekupering i besætninger, hvor der i forvejen er en lav forekomst af halebid blandt kuperede grise. Der gennemføres en afprøvning af henholdsvis ikke-hale kuperede og hale kuperede grise opstaldet under traditionelle opstaldningsforhold og med brug af forskellige beskæftigelsesmaterialer. Grisene er opstaldet under traditionelle forhold og ved tidlig identifikation af udbrud af halebid sættes ind med tildeling af forskellige former for beskæftigelses- og rodematerialer i form af halm, træklodser eller andre materialer, som svineproducenten har til rådighed.

Aktiviteterne er afsluttet, og resultaterne er publiceret på SEGES Svineproduktions hjemmeside²⁶. Resultaterne viste, at halebid stort set kun opstod i gruppen med ikke kuperede haler, hvor der var en forekomst på 52 procent henholdsvis 23 procent halebidte grise i de to besætninger. Blandt de hale kuperede grise i de to besætninger fik henholdsvis 0,4 procent og ingen grise halebid. Slagteribemærkninger kunne ikke bruges til estimering af halebid på den levende gris, da kun en henholdsvis to procent af de ikke kuperede grise i de to besætninger blev registreret med en haleskade i kødkontrollen.

²⁵ 90-93 pct. af svinebesætningerne er med i Danish-ordningen svarende til ca. 98 pct. af grisene.

²⁶ http://svineproduktion.dk/publikationer/kilder/lu_medd/2018/1128.

SEGES Svineproduktion vurderer, at den høje forekomst af halebid, der ses i afprøvningen, tyder på, at undladelse af kupering af haler vil være forbundet med velfærdsmæssige udfordringer, selv i besætninger med højt niveau af management og generel lav forekomst af halebid.

2. GUDP projekt vedr. "HeleHaler"

Under GUDP er der i 2013 bevilget midler til projektet "HeleHaler". Projektet blev gennemført af AU. HeleHaler anvendte forskning fra tidligere og igangværende projekter til at udvikle brugen af et produktions-styringsværktøj (HeleHaler) til svineproduktionen, der vil være målrettet mod at reducere halebid og muliggøre et stop for produktion af halekuperede grise. Projektets formål har været at fremstille et produktions- og styringsværktøj, som vil reducere frekvensen af halebid til under 3 pct. og reducere dødelighed med 2,5 pct.-enheder i en problembesætning med 20 pct. halebidte grise.

Projektet har fokuseret på at få færdiganalyseret data omkring ændringer i adfærd op til haleskade. Der er fokuseret på adfærdstyperne: aktivitetsniveau, objektmanipulation og halepositur. Mod forventning viste resultaterne, at observationerne skal foretages endnu længere tilbage end en uge fra haleskade, samt at en eventuel mildere definition af haleskade skal bruges som udgangspunkt.

GUDP-Sekretariatet vurderer, at projektet er forløbet tilfredsstillende, men der har været løbende udfordringer, hvorfor projektet har måtte ændre fokus undervejs. Projektet fokuserede på kontrollerede undersøgelser på AU, inkl. en risikoanalyse, adfærd ændringer forud for halebid samt udviklingen af en prædiktionsmodel for halebid baseret på data opsamlet automatisk (bilag 4).

3. GUDP projekt med titlen "Stikoncept til grise med lange haler"

Projektet "Stikoncept til grise med lange haler" gennemførtes på KU og løb fra 1. juli 2014 til ultimo 2017.

Projektets mål var dels at udvikle en ny slagtesvinesti baseret på svenske erfaringer og svensk indretning, dels at dokumentere, hvorvidt stien ville give anledning til en lavere forekomst af halebid end traditionelle danske stier. Svensk stiindretning og opstaldning indeholder nogle af de elementer, som mindsker risikoen for halebidning, idet der er en stor andel fast gulv i stierne, brug af halm og en lavere belægningsgrad. Projektet blev forsinket, idet der ikke har været smågrise nok, da flere søer blev at ud på grund af smitsom yversvamp.

Projektet fik godkendt en projektførlængelse fra ultimo 2017 til den 30. juni 2018, og indsendte en slutrapport i oktober 2018.

GUDP-Sekretariatet vurderer, at projektet er forløbet tilfredsstillende, hvorfor projektet har sammenlignet de danske og svenske stikoncepter til slagtesvin. Det blev konstateret, at der var signifikant flere halebid i de danske stikoncepter sammenlignet med den svenske, men der blev ikke fundet en specifik årsag til forskellen. De svenske stier fik dog generelt bedre vurderinger (Welfare Quality vurdering) end de danske. SEGES Svineproduktion planlægger at fortsætte med at undersøge betydningen af bl.a. belægningsgrad og brugen af halm efter projektafslutning (bilag 5).

4. GUDP projektet StraWell

GUDP projektet "Straw application for improved animal Welfare and reduced environmental impact" (StraWell) har til formål at udvikle teknologier, som automatisk og omkostningseffektivt kan tildele halm til svinene og samtidig håndtere halmrig gylle. StraWell-projektet har fokus på den tildelte halms gavnlige virkning på dyrevelfærd, men derudover vil den samlede effekt af halmen, og det tilhørende gyllesystem på emissioner af ammoniak, lugt og drivhusgasser blive afklaret.

Projektet var oprindeligt et 2 årigt projekt, der blev gennemført af Aarhus Universitet. Projektet fik projektføreløngelse til 31. december 2018, hvorefter de har indsendt deres slutrapport i juni 2019.

Overordnet har projektet vist, at det er muligt at lave et staldsystem til slagtesvin, hvor der automatisk tildeles halm på det faste gulv, samt et gyllesystem der kan håndtere den øgede halmmængde i gyllen. Halmtildelingen resulterede i 30 pct. reduktion i risiko for halebid og 20 - 40 pct. reduktion i mavesår. Det var desværre ikke muligt for projektet at finde en besætning, hvor gyllesystem og halmtildelingsanlæg kunne opbygges, og derfor kunne de ikke teste systemet i en fuldskalastald. De fik positive resultater på biogasreaktorerne, hvor den halmrige gylle hævede biogaspotentialt væsentligt (bilag 6).

5. Kontrolkampagne om tildeling af beskæftigelses- og rodemateriale

Der blev senest gennemført en kampagne i 2014. Gældende regler for tildeling af beskæftigelses- og rodemateriale kontrolleres generelt i forbindelse med alle Fødevarerstyrelsens ordinære velfærdskontroller i svinebesætninger. Manglede eller utilstrækkelig tildeling af beskæftigelses- og rodemateriale giver stadig anledning til et højt antal sanktioner i forbindelse med disse kontroller²⁷. I 2018 blev der udført velfærdskontrol i 303 svinebesætninger. Her blev der givet 39 indskærpelser og to politianmeldelser for ikke at have permanent og tilstrækkelig adgang til beskæftigelses- og/eller rodemateriale.

Der er øget fokus på rode- og beskæftigelsesmateriale i den enkelte besætning, fordi der i 2019 er indført et krav om udarbejdelse om risikovurdering for alle besætninger, der halekuperer eller opdrætter halekuperede grise (beskrives nedenfor under "*Tiltag der ligger uden for den oprindelige handlingsplan*"). Kravet betyder, at den besætningsansvarlige skal foretage en gennemgang af en række risikoparametre for halebid (herunder tildeling af rode- og beskæftigelsesmateriale).

6. Netværk for svineproducenter

SEGES Svineproduktion har etableret en ERFA-gruppe med svineproducenter, der producerer grise med lange haler til Det statslige dyrevelfærdsmærke (se afsnit 3.8). Denne gruppe er ophørt, da produktionen af "Et-hjertegrise" under Dyrevelfærdsmærket er for nuværende ophørte på grund af manglende afsætning. En ny gruppe med deltagelse af "Bornholmergrise"-producenter og "all-in-fuldskala" producenter er ved at blive etableret. Det første møde i gruppen holdes i oktober 2019.

²⁷ Fødevarerstyrelsens årlige dyrevelfærdsrapport "Dyrevelfærd i Danmark 2018 - med resultater fra velfærdskontrollen af besætninger;
[https://www.foedevarestyrelsen.dk/SiteCollectionDocuments/Dyrevelfaerd%20og%20veterinaermedicin/Videnscenter%20for%20dyrevelfaerd/Dyrevelfaerdsrapporter/Dyrevelfaerdsrapport%202019%20\(11.10.19\).pdf](https://www.foedevarestyrelsen.dk/SiteCollectionDocuments/Dyrevelfaerd%20og%20veterinaermedicin/Videnscenter%20for%20dyrevelfaerd/Dyrevelfaerdsrapporter/Dyrevelfaerdsrapport%202019%20(11.10.19).pdf)

7. Forskningsamarbejde med bl.a. Nederlandene og Tyskland

Målet med dette initiativ er at udveksle erfaringer med andre lande i EU. I regi af universiteterne foregår dette arbejde bl.a. via det fælles europæiske projekt FareWellDock. Resultaterne af FareWellDock, herunder et risikovurderingsværktøj for halebidning og en guide til miljøberigelse²⁸.

Siden november 2015 har SEGES Svineproduktion deltaget i en årlig workshop med fokus på at mindske halebid. I workshoppen deltager forskere og/eller medarbejdere fra interesseorganisationer fra flere og flere lande år for år. Til den første workshop var der deltagere fra Nederlandene, Tyskland, Frankrig og Danmark. Workshoppen blev afholdt i Belgien i februar 2019 med deltagere fra Holland, Belgien, Tyskland, Frankrig, Italien, Spanien, Portugal og Danmark. På den seneste workshop var det primære fokus på, hvordan de enkelte lande arbejder på at implementere reglerne vedr. skriftlig risikovurdering før halekupering. Danmark var det land, der var længst med implementeringen. Næste workshop afholdes i Spanien i februar 2020.

Tiltag der ligger uden for den oprindelige handlingsplan

Fødevarerstyrelsens krav om dokumentation og risikovurdering ved halekupering

Kommissionen har i bestræbelserne på at reducere antallet af halekuperede grise i EU iværksat en række initiativer, som nødvendiggør handling fra medlemsstaternes side. EU har lavet en henstilling til alle medlemsstater²⁹, gennemført af audits i en række medlemsstater, herunder Danmark i oktober 2017, og stillet krav om, at medlemsstaterne udarbejder en handlingsplan med henblik på at reducere forekomsten af halekupering.

Kommissionens initiativer løber over en 3-årig periode fra 2016 til udgangen af 2019. Kommissionen forventes at evaluere resultatet på baggrund af medlemsstaternes gennemførelse af Kommissionens henstilling, resultatet af gennemførte audits og en evaluering af medlemsstaternes handlingsplaner.

Som følge af Kommissionens henstillinger blev bekendtgørelsen om halekupering og kastration³⁰ af dyr ændret, så der er indført skærpede dokumentationskrav. Endvidere stilles der krav om en risikovurdering både i besætninger, der halekuperer pattegrise, og i besætninger, der modtager halekuperede grise. Producenten skal gennemgå sit staldsystem og lave en risikovurderingen med en handlingsplan for at nedbringe forekomsten af halebid og halekupering.

Fødevarerstyrelsen har været i samarbejde med repræsentanter fra SEGES Svineproduktion, Danske Svineproducenter og Den Danske Dyrælgeforening om at lave en fælles indsats for implementering af kravene og for at sikre tilstrækkelig information til de besætningsansvarlige.

SEGES Svineproduktion har lavet et hjælpeværktøj, som kan benyttes i den enkelte besætning til at lave risikovurderingen. Værktøjet fungerer som et redskab, som gør nemmere at lave en grundig gennemgang af staldene for de risikofaktorer, der har betydning for udbrud af halebid. Kontrollen af branchens Danish-ordning har ligeledes fokus på dette. Risikovurdering før halekupering er i 2019 indarbejdet som en del af egenkontrolprogrammet og kontrolleres ved

²⁸ <http://farewelldock.eu/>.

²⁹ Kommissionens henstilling (EU) 2016/336 om anvendelse af Rådets direktiv 2008/120/EF om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af svin for så vidt angår foranstaltninger med henblik på at begrænse behovet for halekupering.

³⁰ Bekendtgørelse nr. 1402 af 27/11/2018 om halekupering og kastration af dyr.

hvert DANISH-besøg. Risikomaterialet indeholder bl.a. 6 tjeklister til gennemgang af stalde og pasning samt skabelon til handlingsplan for tilretning af stalde og pasning eller til gradvis overgang til hele haler via indikatorstier. Materialet indeholder også dokumentskabeloner på fire sprog til dokumentation for krav om halekuperede grise ved omsætning og eksport af grise.

Ud over at kontrollere reglerne i forbindelse med den ordinære kontrol gennemfører Fødevarestyrelsen i perioden september til december 2019 en kampagne om risikovurdering for forekomst af halebid. Formålet med kampagnen er sikre et bedre kendskab til og en bedre forståelse for formålet med reglerne om risikovurdering for forekomst af halebid. I kampagnen besøges 200 besætninger.

Branchens demonstrations- og forskningsprojekter (2018/2019)

Demonstrationsprojekt "All in fuldskala":

SEGES Svineproduktion har i 2018 igangsat et demonstrationsprojekt med titlen "Hele haler all in – All in fuldskala". På basis af eksisterende viden er det målet at finde løsninger på, hvordan produktion af grise med hele haler kan lade sig gøre i traditionelle besætninger. I løbet af en indkøringsperiode omlægges hele besætninger gradvist til opdræt af grise med hele haler. Projektet omfatter pt. grise fra 4 sohold, svarende til en årlig produktion på ca. 80.000 slagtesvin årligt.

Projektets mål er at komme op på 100.000 producerede grise med hele haler.

Phd.-projekt, Tail biting outbreak in pigs – prevalence, early detection and targeted intervention, Helle Pelant Lahrmann, 2018:

Formålet med dette Ph.d.-projekt var at reducere behovet for halekupering ved at undersøge konsekvenserne af ophør af halekupering i en besætning med lav forekomst af halebid blandt de halekuperede grise. Ligeledes havde projektet til formål at undersøge, om adfærden ændres i stier med et kommende halebidsudbrud samt effekten af tildeling af ekstra beskæftigelsesmaterialer i stier, hvor halebidningen lige er startet.

Betydningen af ressourceadgang og fodringsprincip:

I 2019 igangsættes nye afprøvninger, hvor betydningen af adgang til ressourcer på forekomsten af halebidstilfælde undersøges. Ved smågrise bliver betydningen af antal ædepladser eller to daglige halmtildelinger på gulvet undersøgt i forhold til forekomsten af halebidte grise, og ved slagtesvin sammenlignes tørfodring efter ædelyst med vådfodring i langkrybbe med hensyn til halebidsforekomst.

Indsatsområdets fremdrift

Hverken myndigheder eller branchen foretager systematisk registrering af, om besætninger har halekuperede grise eller ej. EU-Kommissionen har i 2017 estimeret, at 98,5 pct. af alle grise i Danmark halekuperes. De specialproduktionerne, der har krav om hele haler, er Antonius, Bornholmergrise, Dyrevelfærdsmærket, Friland og Økologi. SEGES Svineproduktion har oplyst, at specialproduktionen udgjorde 435.000 grise i 2018 svarende til 2,5 pct. af de slagtede grise.

I 2019 forventes SEGES-projektet "All in fuldskala" at bidrage til flere grise med lange haler. Det skal dog samtidig bemærkes, at produktionen af Dyrevelfærdsmærket "Et hjertegrise" ophører i 2019 jf. afsnit 3.8.

Fødevarestyrelsen følger udviklingen med stikprøvebaserede undersøgelser på slagterierne ved slagtning af konventionelle besætninger i Danmark. Første undersøgelse foretaget i november 2018 viste, at 1,1 pct. af de konventionelle besætningerne havde intakte haler, svarende til ca. 53.000 konventionel slagtede grise.

Det vurderes på den baggrund, at andelen af grise med lange haler er en anelse højere end Kommissionens estimat fra 2017. Dog er det stadig hovedsageligt grise i specialproduktioner såsom Antonius, økologisk- og frilandsgrise samt grise produceret under Det statslige Dyrevelfærdsmærke, der ikke halekuperes.

Der er sat massivt fokus på at implementere kravene til dokumentation og om risikovurdering, der er indført for besætninger, der halekuperer eller opdrætter halekuperede grise.

Det er Fødevarestyrelsens vurdering, at indførsel af et krav om en risikovurdering med en tilhørende handlingsplan i relation til halekupering vil være med til at sætte øget fokus på, om det er nødvendigt at halekupere i den enkelte besætning. Kravet forventes i første omgang at betyde, at man i et antal besætninger vil forsøge at ophøre med at halekupere, initialt i et mindre antal kuld.

Det vurderes overordnet, at de mange initiativer, der er iværksat i regi af handlingsplanen, samt Kommissionens henstilling vedrørende foranstaltninger med henblik på at begrænse behovet for halekupering af 8. marts 2016, alt sammen vil bidrage til at nedbringe antallet af halekuperede grise.

Interessentbemærkninger til indsatsområdets fremdrift

Dyrenes Beskyttelse finder det stærkt kritisabelt, at der fortsat ikke er flere grise med hele haler. Det er positivt, at EU-Kommissionens krav om risikovurdering og øget dokumentation for behovet for halekupering nu rulles ud i Danmark. Dyrenes Beskyttelse er dog bekymret for, om dette kan foranledige, at rutinemæssig halekupering erstattes med rutinemæssig risikovurdering/dokumentation, der ikke leverer de forbedringer af grisenes leveforhold, som intakte haler uden halebid kræver. Det skal fastholdes, at der er forbud mod rutinemæssig halekupering, og at lovens intention er, at grise skal gives forhold, hvor de i udgangspunktet kan trives i et omfang, så halebid kan holdes nede, uden halerne over en bred kam klippes, straks efter grisene er født.

Den Danske Dyrlægeforening tager aktivt del i samarbejdet med myndighederne og branchen for at støtte op om udviklingen mod flere grise med hele haler i Danmark. DDD støtter fuldt ud den danske handlingsplan for nedbringelse af andelen af halekuperede grise, men gør opmærksom på, at udviklingen vil være en gradvis proces, og at der i nogle tilfælde vil være behov for at omlægge eksisterende produktionssystemer for at skabe bedre rammer for hold af grise med hele haler.

SEGES Svineproduktioner fremhæver, at halekupering i Danmark foretages på baggrund af dokumenterede tilfælde af halebid og en gennemført risikovurdering. Forsøg fra SEGES Svineproduktion viser, at ophør med halekuperingen i traditionelle stalde vil føre til en øget andel af grise med halebid. Desuden viser praksis, at opdræt af grise med hele haler er forbundet med betydelige ekstra omkostninger.

SEGES Svineproduktion bruger store ressourcer på at opfylde målsætningen, og der arbejdes målrettet videre på at genere viden, så der kan peges på et driftssikkert system, hvor danske griseproducenter kan opretholde deres konkurrenceevne og en god dyrevelfærd uden behovet for halekupering.

SEGES Svineproduktion understreger betydningen af en samlet europæisk fokus på udfordringer og initiativer med henblik på at udelade halekupering samt risikovurdering og dokumentation før halekupering for at undgå en konkurrenceforvridning. Det er især vigtigt på grund af den store omsætning af smågrise på tværs af europæiske lande.

3.6 En styrket indsats mod mavesår

Målet med indsatsområdet er at reducere forekomsten af mavesår gennem bl.a. styrket sundhedskontrol.

Under dette indsatsområde er iværksat følgende initiativer:

1. Udvidet sygdomskontrol (screening)
2. Ændring af fodersammensætning
3. Slagtesvin – forskning

1. Udvidet sygdomskontrol (screening)

En arbejdsgruppe bestående af Landbrug & Fødevarer, Den Danske Dyrlægeforening og Fødevarestyrelsen har udarbejdet en model for screening for mavesår hos søer. Screeningen var oprindeligt planlagt til at skulle gennemføres i 2017 og 2018 i besætninger med mere end 200 søer. På grund af praktiske problemer i opstartsfasen er screeningen blevet forsinket, hvilket betyder, at den først forventes afsluttet i løbet af 2. halvår 2019. Slagterierne udtager maver fra 20 tilfældigt udvalgte søer i alle de besætninger, der er med i DANISH-ordningen, og som har mere end 200 søer. Herefter undersøges maverne på Laboratorium for Svinesygdomme, Landbrug & Fødevarers laboratorium i Kjellerup. Besætninger, hvor mere end 50 pct. af søerne har mavesår af grad 7 eller derover, vil blive pålagt at udarbejde en handlingsplan for, hvordan mavesundheden i besætningen kan forbedres. Skæringsgrænsen på mavesår af grad 7 eller mere er fastsat ud fra en faglig vurdering foretaget af Den Danske Dyrlægeforening, Landbrug & Fødevarer og Fødevarestyrelsen. Via DANISH-ordningen vil det blive kontrolleret, at eventuelle handlingsplaner er udarbejdet.

Den praktiske styring sker ved Landbrug & Fødevarers laboratorium i Kjellerup og på slagterierne, og selve screeningen finansieres af Svineafgiftsfonden. Resultaterne fra screeningen som udtryk i andel af besætninger, der ligger over skæringsgrænsen og skal have en handlingsplan, bliver publiceret på SEGES Svineproduktions hjemmeside hvert kvartal.

Der er efter 2. kvartal 2019 i alt undersøgt maver fra 1.259 besætninger, hvoraf de 880 er færdigscreenet. Andelen af besætninger blandt de 880 færdige besætninger, der skal lave handlingsplan er 3,5 pct.

Når screeningen er afsluttet i 2019, vil indsatsen blive evalueret, og det eventuelle videre forløb besluttet.

2. Ændring af fodersammensætning

Der har været drøftelser med Landbrug & Fødevarer, SEGES Svineproduktion og foderstofbranchen om tilpasning af foder til søer. Det har ført til, at de foderblandinger, der i dag markedsføres til søer, alle er sammensat med henblik på at forebygge mavesår. Der er bl.a. stor fokus på formalingsgrad/partikelstørrelse og håndtering af de enkelte fodermener.

Der er afholdt møde mellem Landbrug & Fødevarer, SEGES Svineproduktion, foderstofbranchen og Fødevestyrelsen omkring ændring af fodersammensætningen og betydning for udvikling af mavesår.

Der eksisterer allerede i dag forskellige fodertyper/produkter, der kan benyttes i forsøg på at afhjælpe mavesårsproblemer i besætningen. Foderstofbranchen er generelt hurtig til at implementere ny viden i deres produktkatalog. Der vil ikke være ét produkt, der vil være den rigtige løsning i alle besætninger. Der er flere faktorer, der spiller ind, herunder hvad den enkelte producent kan håndtere af fodertyper i sit fodringssystem.

Når screeningen for mavesår er gennemført i besætningerne, vil den enkelte svineproducent få viden om, hvordan det forholder sig med mavesår i dennes besætning. Herefter vil det være muligt bl.a. ved skift af foder at forsøge at afhjælpe en evt. mavesårsproblematik.

Der er på nuværende tidspunkt et tilstrækkelig bredt udvalg af foder på markedet til brug i forsøg på at afhjælpe et evt. mavesårsproblem i den enkelte besætning. Det skal dog understreges, at fodring i mange tilfælde ikke kan stå alene som løsningen på forekomst af mavesår i en besætning, og derfor opfordres den enkelte svineproducent til at tage dennes rådgivere med i udarbejdelsen af en handlingsplan mod mavesår.

3. Slagtesvin – forskning

I et samarbejde mellem Københavns Universitet, SEGES Svineproduktion og Scotland Rural University College er der gennemført et forskningsprojekt vedrørende mavesår hos slagtesvin. Forskningsprojektet har haft til formål at fastlægge, hvor stort problemet med mavesår for slagtesvin er, herunder især hvor stort det velfærdsmæssige problem er. Projektet har således også set på sammenhænge mellem mavesår og fodersammensætning, stress eller sygdom.

Første del af projektet, der omhandler betydningen af mavesår og diarré for tilvækst og foderforbrug hos slagtesvin, er udført af SEGES Svineproduktion. Projektet er afsluttet og resultaterne er publiceret på SEGES hjemmeside³¹. I denne undersøgelse fandt man en signifikant sammenhæng mellem mavesår, køn og daglig tilvækst. Jo højere en mavesårsscore hos galtgrise, jo lavere tilvækst. Hos sogrise observerede man ingen reduktion i daglig tilvækst med stigende mavesårsscore. Ligeledes fandt man en signifikant sammenhæng mellem diarréforekomst og daglig tilvækst. Hyppige diarrétilfælde resulterede i lavere daglig tilvækst. Der blev ikke fundet en signifikant sammenhæng mellem mavesårsscore og foderforbrug. Til gengæld blev der påvist en signifikant sammenhæng mellem diarréforekomst og foderforbrug. Hyppige diarrétilfælde betød dermed et højere foderforbrug.

³¹ http://svineproduktion.dk/publikationer/kilder/lu_medd/2017/1124

Anden del af projektet er udført af adfærdseksperter på Scotland Rural University College, og har bl.a. taget udgangspunkt i de danske data. Projektet er afsluttet og resultaterne publiceret³². Konklusionen på projektet er, at der kan være adfærdsmæssige forskelle mellem slagtesvin med og uden mavesår. Der er behov for mere forskning for at se, om de adfærdsmæssige forskelle skyldes smerte og ubehag ved mavesår.

I medfør af Miljø- og Fødevareministeriets aftale med Aarhus Universitet blev der i slutningen af 2014 bestilt en vidensyntese vedr. omfang og årsagsforhold til mavesår hos slagtesvin, herunder produktionsformens betydning (konventionel, friland eller økologi), samt om mulige tiltag til reduktion af forekomsten under hensyntagen til producenterens produktionsøkonomi, klima og miljøbelastning. Vidensyntesen er offentliggjort og findes på Aarhus Universitets hjemmeside³³.

Indsatsområdets fremdrift

Screening for mavesår hos søer

Det er vurderingen, at målet om screening for mavesår hos søer tilnærmelsesvist vil blive nået, men det bliver med færre besætninger end først planlagt, idet grænsen for deltagelse i screeningsprogrammet rykkes fra besætninger med mere end 100 søer til besætninger med mere end 200 søer. Denne ændring betyder, at omkring 1.553 besætninger vil blive screenet, i stedet for 1.706. På grund af praktiske problemer i opstartsfasen er screeningen blevet forsinket, hvilket betyder, at den først forventes afsluttet i løbet af 2. halvår 2019.

SEGES Svineproduktion har oplyst, at efter 2½ år har den nationale screening indsamlet og undersøgt maver fra 1.259 besætninger, hvoraf de 880 er færdigscreenet. Andelen af de færdigscreenede besætninger, der skal have lavet handlingsplan, er 3,5 pct. SEGES Svineproduktion har oplyst, at det forventes, at der offentliggøres en slutrapport i 2020.

Forskning vedr. mavesår hos slagtesvin

De igangsatte forskningsprojekter er afsluttet og resultaterne publiceret²⁸. Når den endelige slutrapport foreligger, vil indsatsen blive evalueret, og det eventuelle videre forløb besluttet.

Interessentbemærkninger til indsatsområdets fremdrift

Dyrenes Beskyttelse finder det beklageligt, at screening ikke som oprindeligt planlagt foregår i regi af Fødevarestyrelsen, men erhvervet selv, samtidig med at der indgår færre besætninger og kun pålægges en arbejdsplan for besætninger, hvor hovedparten af dyrene har meget alvorlige mavesår (50 pct. af søerne skal have mavesår grad 7 eller derover). Denne grænse udstiller, at der i vidt omfang er en accept af mavesår i den danske svineproduktion. Besætninger kan fx kan alvorlige mavesår hos 49 pct. af søerne (grad 7 eller derover) eller mavesår grad 6 hos 100 pct. af søerne uden, at det medfører krav om handlingsplan. På baggrund af den meget lempelige opfattelse af, hvornår besætninger har et mavesårsproblem, er det ikke overraskende, at der i screeningen kun findes få besætninger, der har problemet. Dette står i kontrast til tidligere undersøgelser, der viser, at mavesår er vidt udbredt.

³² <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1871141318300829>

³³ http://pure.au.dk/portal/files/108305983/Vidensyntese_Gastric_ulcers_in_pigs_231216.pdf

Dyrenes Beskyttelse har gentagne gange efterspurgt oplysninger om, hvor mange af søerne der har mavesår, og hvordan disse fordeler sig på samtlige grader af sår og maveforandringer (grad 0 til 10). Når dette ikke oplyses til følgegruppen, er det ikke muligt at evaluere om handlingsplanens mål om at reducere forekomsten af mavesår skrider fremad. Efter Dyrenes Beskyttelses bør kriterierne for, hvornår en besætning anses for at have et problem med mavesår sænkes, så der sættes bredere ind over for mavesårene. Dyrenes Beskyttelse mener, at svin generelt skal tildeles groft foder og fibre, så deres maver holdes sunde. Dette bør ikke tilsidesættes med henvisning til effektivitet af foderomsætning eller andre produktivitetshensyn, men være et krav af hensyn til dyrenes velfærd, også før der påvises alvorlige mavesår hos flertallet af dyrene i en besætning.

SEGES Svineproduktion finder det positivt, at andelen af besætninger, der skal have udarbejdet handlingsplaner, er lavt. Alle besætninger modtager resultatet af screeningen, så landmand og dyrlæge har i alle tilfælde mulighed for sammen at følge op på resultatet i forbindelse med et rådgivningsbesøg.

3.7 Dyrevelfærd indarbejdes i månegrisprojektet

Målet med indsatsområdet er, at der i månegrisprojektet sættes fokus på staldindretning, der tilgodeser dyrevelfærd.

Under dette indsatsområde er iværksat følgende initiativer:

1. Udvikling af ny teknologi, der tager højde for bl.a. dyrevelfærd
2. Opførelse af en fuldskala modelstald

1. Udvikling af ny teknologi, der tager højde for bl.a. dyrevelfærd

Der er bevilliget fem projekter af GUDP. Det drejer sig om følgende:

- Ornelugt - hurtigmetode til samtidig måling af skatol og androstenon
- Absorberende stoffer til reduktion af hangriselugt
- HeleHaler. Farvel til halebid og halekupering: Utopi eller realitet?
- Stikoncept til grise med lange haler (Special-H)
- Straw application for improved animal Welfare and reduced environmental impact (StraWell)

Status for de enkelte projekter er omtalt i bilag 2, 3, 4, 5 og 6 og under de relevante indsatsområder. Projekterne blev gennemført i henhold til projekternes ansøgning til GUDP og de betingelser, som GUDP i forlængelse heraf har fastsat i projekternes bevillingstilsagn.

Månegrisen følger projekterne, idet de anses at rumme væsentlige potentialer for udvikling af moderne svineproduktion. Arbejdet med at understøtte udviklingen i de enkelte projekter og samle resultater på tværs, er samlet i Månegrisens netværk (bilag 7), som er et netværksprojekt under GUDP.

Landbrugsstyrelsen har i samarbejde med Månegrisens netværk, som ledes af SEGES Svineproduktion, afholdt workshop med deltagelse af teknologivirksomheder i december 2014,

og et Månegris-seminar 6. maj 2015. Det har bidraget til at pege på forslag til innovation og udvikling samt aktuelle muligheder for konkurrencedygtige staldanlæg.

2. Opførelse af en fuldskala modelstald

GUDP har ultimo 2016 givet tilsagn om støtte til to udviklings- og demonstrationsprojekter, under ansøgningsrunden om Månegrisens modelstald, hvori der bl.a. indgår tiltag, som tager sigte på at forbedre dyrevelfærden.

Projektet SPACE har en ambition om en miljøeffektiv produktion af grise, der tager hensyn til dyrevelfærden og muligheden for at holde grise med hele haler. Det skal ske ved at demonstrere et system til køling af indblæsningsluften og justering af lufthastigheder i grisenes opholdszone, så varmestress kan mindskes. Samtidig vil kameraer, en app og digital billedbehandling blive anvendt til at registrere grisenes trivsel og liggeadfærd med henblik på indeklimastyring. I kombination med disse teknologier vil der blive gennemført forsøg med fermenteret foder og halmtildeling. Grundet projektførelse forventes SPACE projektet afsluttet til oktober 2021.

I projektet Apollo-Thy blev der indrettet en testsektion, hvor der skulle gennemføres forsøg med at minimere risiko for udbrud af halebid ved hjælp af automatisk halmtildeling og interventioner med andre rode- og beskæftigelsesmaterialer samt forskellige belægningsgrader. Derudover skulle der opsamles data om grisenes tilvækst og adfærd ved hjælp af fotovægte, sensorer og kameraer. Disse data skulle være integreret og behandlet i en omfattende IKT-plattform, der skulle udvikles, så den kunne bruges til beslutningsstøtte, tidlig varsling af afvigelser og styring af staldklimaet.

Indsatsområdets fremdrift

Projektet SPACE har fremstillet deres nye gyllekassette samt et miljøvenligt desinfektionsprodukt. Ombygningen af staldanlægget samt de mange tekniske installationer stod klar i sommeren 2019, så det er klar til at modtage dyr. Projektet viser på nuværende tidspunkt lovende resultater, og de kan påbegynde målinger og dokumentation af de opnåede driftsmæssige parametre og resultater.

Projektet gennemføres i henhold til betingelserne i tilsagnet fra GUDP.

Projektet Apollo Thy er lukket ned. Beslutningen om at opgive projektet er truffet af partnerne i juni 2018, da det ikke er lykkedes at finde en alternativ placering af stalden, efter den første placering måtte opgives.

Interessant bemærkninger til indsatsområdets fremdrift

Ingen interessant bemærkninger til dette indsatsområde.

3.8 Større valgmulighed for forbrugerne, når det gælder dyrevelfærd

Målet med indsatsområdet er at skabe en markedsbaseret forbedring af dyrevelfærden for svin.

Under dette indsatsområde er der iværksat følgende initiativ:

1. Undersøge mulighederne for at etablere et dyrevelfærdsmærke

1. Undersøge mulighederne for at etablere et dyrevelfærdsmærke

I forbindelse med den politiske aftale om en fødevare- og landbrugspakke fra december 2015 blev det besluttet at etablere et statsligt dansk dyrevelfærdsmærke med henblik på at fremme markedsdrevne dyrevelfærd. Samtidig er der bevilget i alt 17 mio. kr. i budgetperioden 2016-19.

Mærket blev i første omgang indført for svin og er senere blevet udvidet til også at omfatte andre dyrearter. Formålet er at skabe bedre dyrevelfærd for mange flere grise, øget transparens og en ny produktion med bedre dyrevelfærd til overkommelige priser.

Der blev i 2015 truffet en politisk beslutning om at gennemføre et statsligt dyrevelfærdsmærke. Dyrevelfærdsmærket gennemføres i samspil med en bred kreds af interessenter og aktører i fødevarekæden³⁴.

Dyrevelfærdsmærket viser forbrugerne 3 niveauer af bedre dyrevelfærd, der alle ligger markant over de gældende lovkrav. Dyrevelfærdsmærkets grundkrav for grisekød omfatter fritgående søer (dog med mulighed for brug af bøjle i meget begrænset omfang ved faring), hele haler, det vil sige ingen halekupering og halebid, tildeling af halm, maksimal transporttid på 8 timer og mere plads.

Indsatsområdets fremdrift

Dyrevelfærdsmærket er etableret for fersk grisekød samt tilberedt kød og kødprodukter med svinekød, og dyrevelfærdsmerkede produkter findes i detailhandelen. I efteråret 2018 blev Dyrevelfærdsmærket udvidet til kyllingekød samt spisesteder, således at spisesteder kan skilte og reklamere med mærket, hvis det grise- og/eller kyllingekød, de modtager fra deres grossister, er mærket med det statslige Dyrevelfærdsmærke på emballagen.

En forbrugeranalyse udført af Landbrug & Fødevarer i 2016 viste, at forbrugerne generelt var positive over for et nyt dyrevelfærdsmærke. Fødevestyrelsen har gennemført YouGov-undersøgelser i 2017 og 2018. De to undersøgelser har vist stigende kendskab samt tillid til mærket hos forbrugerne i løbet af årene siden lanceringen af Dyrevelfærdsmærket. YouGov undersøgelsen fra 2018 viser klart, at 73 pct. af danskerne mener, at Dyrevelfærdsmærket bør være statskontrolleret. Over halvdelen (53 pct.) af danskerne har kendskab til mærket, og tre ud af fire (74 pct.) af danskerne har tillid til Dyrevelfærdsmærket. Derudover vil knap hver anden (49 pct.) dansker anbefale andre at købe fødevarer med Dyrevelfærdsmærket.

³⁴ Kredsen omfatter DOSO (Dyreværnsorganisationernes Samarbejdsorganisation), Landbrug & Fødevarer, Danske Slagterier, Danske Slagtermestre, DDD og 2/3 af detailhandelen omfattende Salling Group (Bilka, Føtex og Netto), De Samvirkende Købmænd (Meny, Rema1000 og Kiwi m.fl.), Lidl og Aldi.

Tulip oplyser, at det dyrevelfærdsmerkede grisekød udgør 18 pct. af det ferske danske grisekød, der omsættes i danske butikker. Der er i hele 2018 solgt ca. 12,6 mio. pakker grisekød med dyrevelfærdsmærket.

Antallet af svinebesætninger, der leverer til ordningen, er steget fra 155 ved ordningen indførelse i 2017 til 203 i dag. Heraf leverer (pr. 1. november 2019) 162 svinebesætninger til niveau 3, hvoraf de 131 er økologiske besætninger (svarende til ~80 pct. af de producerede dyrevelfærdsmerkede grise), 41 svinebesætninger til niveau 2 (svarende til ~20 pct. af de producerede dyrevelfærdsmerkede grise) og ingen svinebesætninger til niveau 1.

Danish Crown har varslet de svineproducenter, der producerer grise på niveau 1 under Dyrevelfærdsmærket, at deres kontrakter bliver opsagt fra 1. oktober 2019 på grund af manglende afsætning af produkter af gris med et hjerte. I 2018 er der kommet en øget produktion af niveau 2-grisekød med en endnu højere grad af dyrevelfærd end niveau 1-grisekød, da der ifølge Danish Crown i øjeblikket er efterspørgsel på det.

Partnerskabet bag Dyrevelfærdsmærket har tilkendegivet, at de på nuværende tidspunkt finder arbejdet med at sikre forbrugertillid og forståelse for mærket på den lange bane vigtigere end en revision af kriterierne bag dyrevelfærdsmærket grisekød. Fødevarestyrelsen støtter denne vurdering.

Interessentbemærkninger til indsatsområdets fremdrift

DOSO mener, at Dyrevelfærdsmærket er en af de bedste muligheder for at fremme dyrevelfærden blandt produktionsdyrene. På sigt vil det påvirke mange millioner dyr, hvis ellers forbrugerne vil betale lidt ekstra. Men vi ved, at det tager mange år at gøre et nyt mærke kendt. Derfor er et tvingende nødvendigt, at udgifter til promovning af mærket stadig er på Finansloven i årene fremover. Det er også nødvendigt, at alle interessenter er med til at yde økonomisk støtte til mærket.

DOSO mener også, at det er meget vigtigt at få alle danske supermarkeder ind under mærkeordningen – også selv om det skulle kræve nogle ændringer i kriterierne for mærkets 3 niveauer.

Dyrenes Beskyttelse finder fortsat, at det statslige mærke for dyrevelfærd anpriser for lave niveauer af dyrevelfærd. Mærket kommer derved til at forvirre forbrugerne i forhold til eksisterende mærker. Dyrenes Beskyttelse finder, at der ikke har været en åben og inkluderende tilgang til målsætningen om større valgmulighed for forbrugerne. Det afspejler sig i, at der også har været andre bevægelser på markedet, som ikke omtales i evalueringsrapporten. Eksempelvis har COOP, der er underskriver af topmødeerklæringen, taget initiativ til et dyrevelfærdsmærke for svinekød, der nu forhandles i forretningerne.

Den Danske Dyrlægeforening glæder sig over Dyrevelfærdsmærkets gode modtagelse hos både producenter og forbrugere, men det ærgrer foreningen, at Danish Crown ikke har kunnet afsætte hjerte-1-produkterne.

Landbrug & Fødevarer finder, at dyrevelfærdsmærket har bidraget til en positiv udvikling af forbrugerdreven dyrevelfærd, og det er glædeligt, at flere svineproducenter står klar til at producere under mærket, så snart efterspørgslen stiger.

Det har desværre været nødvendigt at indstille produktionen af hjertegrise niveau 1 pga. manglende afsætning

3.9 Undervisning i dyrevelfærd

Målet med indsatsområdet er at øge viden om og forståelse for dyrevelfærd via undervisning.

Under dette indsatsområde er der iværksat følgende projekter:

1. Uddannelseskraft til besætningsansvarlige
2. Afdække mulighederne for et uddannelseskraft til landbrugsmedarbejdere

1. Uddannelseskraft til besætningsansvarlige

I december 2017 blev hjemmel til at fastsætte krav om uddannelse vedrørende dyrevelfærd flyttet fra lov om hold af dyr til dyreværnsloven. De to væsentligste bærende hensyn i lov om hold af dyr er dyresundhed og fødevarerikkerhed, mens det bærende hensyn i dyreværnsloven er dyrevelfærd. Det forekommer derfor mest hensigtsmæssigt at lade et regelsæt om uddannelse vedrørende dyrevelfærd have ophæng i dyreværnsloven.

Med hjemmel i dyreværnsloven er bekendtgørelse om uddannelseskraft for den besætningsansvarlige for landbrugsmæssigt hold af svin, malkekvæg og æglæggende høner³⁵ udarbejdet og trådte i kraft den 1. juli 2018. Af bekendtgørelsen fremgår det bl.a., at

- uddannelseskraftet gælder for personer, der første gang ansættes som ansvarlig for hold af svin, der er større end eller lig med en eller flere af følgende tærskelværdier: 300 søer, gylte eller orner, 3.000 slagtesvin (30 kg – slagting) eller 6.000 smågrise (7 – 30 kg),
- uddannelseskraftet skal være opfyldt, når den besætningsansvarlige overtager ansvaret for besætningen. For personer, der fra og med den 1. juli 2018 til og med den 30. juni 2019 overtog ansvaret for en besætning, gælder, at de skulle have opfyldt uddannelseskraftet senest den 30. juni 2019. Såfremt en mindre besætning udvides, så ovennævnte tærskelværdier overskrides, skal den besætningsansvarlige opfylde uddannelseskraftet senest efter seks måneder. Det samme gælder, såfremt en besætningsansvarlig skifter fra en mindre besætning til en besætning, der er omfattet af uddannelseskraftet,
- der er i helt særlige tilfælde, er mulighed for dispensation, og at kravet til uddannelse kan opfyldes ved at gennemføre landbrugsuddannelsen, jf. bekendtgørelse om landbrugsuddannelsen eller en anden selvstændig uddannelse, der er godkendt af Fødevarestyrelsen, samt at der gælder særlige regler for anerkendelse af udenlandske erhvervsmæssige kvalifikationer.

2. Afdække mulighederne for et uddannelseskraft til landbrugsmedarbejdere

Da det ovennævnte uddannelseskraft omhandler uddannelseskraft for besætningsansvarlige og ikke landbrugsmedhjælpere ansat i svineproduktionen, har der løbende været drøftelser mellem Fødevarestyrelsen og branchen om udmøntningen af et uddannelsesstilbud for disse.

³⁵ Bekendtgørelse nr. 650 af 31. maj 2018.

Det er fundet mest hensigtsmæssigt, at der ikke indføres et decideret krav fra myndighedsside, men at initiativet ligger i regi af branchen. SEGES Svineproduktion har nu udarbejdet undervisningsmateriale. Det samlede materiale ligger tilgængeligt på SEGES Svineproduktions hjemmeside³⁶. Materialet omfatter foder, sundhedsstyring, hygiejnekursus om MRSA, lærebog i fysiologi, adfærd og velfærd hos grise. Sidstnævnte har i alt 6 moduler, der dækker over emnerne:

1. Normal og unormal adfærd
2. Behandling og aflivning
3. Daglige rutiner og indgreb
4. Fysiske rammer for dyrene
5. Flytning og sammenblanding af dyr
6. Målsætninger, lovgivning og forbrugere

Indsatsområdets fremdrift

Samlet set vurderes målet for indsatsområdet at være nået i 2018 for så vidt angår uddannelseskraft til besætningsansvarlige. Bekendtgørelse om uddannelseskraft for den besætningsansvarlige for landbrugsmæssigt hold af svin, malkekvæg og æglæggende høner trådte i kraft den 1. juli 2018.

På Fødevarestyrelsens hjemmeside kan man finde oplysninger omkring godkendte kursusudbydere til afholdelse af kurser³⁷.

Fødevarestyrelsen har, jf. målsætningen, afdækket mulighederne for et uddannelseskraft til landbrugsmedarbejdere.

Baseret på en samlet vurdering, og da besætningsejer således allerede har et ansvar for, at medarbejderne har eller bibringes faglige færdigheder, så dyrene kan passes dyrevelfærdsmæssigt forsvarligt, er der ikke fundet behov for fra myndighedsside at indføre et decideret uddannelseskraft for landbrugsmedarbejdere. Dette skal også ses i lyset af, at branchen har udarbejdet undervisningsmateriale henvendt til medarbejdere i svineproduktionen.

SEGES Svineproduktion har for nuværende ikke opgørelser over, hvor mange der har anvendt undervisningsmateriale. Der arbejdes aktuelt mod at tilbyde et modulopbygget digitalt kursus for at øge kompetencerne hos ufaglærte "grisepassere". Kurset kommer til at bestå af 5 moduler, og ét af modulerne vil indeholde sundhed og velfærd.

Endvidere er der udarbejdet en række FaktaArk om transportegnethed og undervisningsvideoer om håndtering af syge og tilskadekomne grise målrettet staldmedarbejderne, og som konkret kan bruges i som guide i dagligdagen, når der skal træffes beslutninger.

Interessant bemærkninger til indsatsområdets fremdrift

³⁶ <http://svineproduktion.dk/Services/Undervisningsmateriale>.

³⁷ https://www.foedevarestyrelsen.dk/Leksikon/Sider/Kursusudbydere_for_besaetningsansvarlige.aspx

Dyrenes Beskyttelse finder det stærkt kritisabelt, at der ikke er krav om, at folk, der passer grise, modtager undervisning i dyrevelfærd. Dyrenes Beskyttelse finder det på ingen måde godtgjort, at et frivilligt tilbud med materiale på nettet bliver benyttet og i givet fald giver den fornødne viden. Det skal understreges, at der blandt de mennesker, der passer grise, i praksis er mange fra andre lande end Danmark, hvor opfattelsen af dyrevelfærd ikke nødvendigvis er som den danske, og samtidig oplever folk, der arbejder i svinestalde løbende dilemmaer mellem dyrevelfærden og produktionshensyn.

Fødevarerstyrelsens velfærdskontrol i 2018 viste, at hver tredje kontrollerede svinebesætning fik sanktion for overtrædelse af reglerne, og der var især tale om manglende behandling/håndtering af syge og tilskadekomne dyr. Ligeledes viser indeværende evaluering, at det ikke går som håbet med dødeligheden hos pattegrise og søer. Endelig er der krav om, at der i dansk svineproduktion anvendes mindre antibiotika uden, at dette går ud over dyrenes velfærd. Samlet demonstrerer disse forhold behovet for viden om dyrevelfærd og reglerne om samme hos de mennesker, der tager sig af dyrene i det daglige.

Den Danske Dyrlægeforening ønsker mere fokus på vigtigheden af viden og kompetencer hos de medarbejdere, der passer grisene til daglig i besætningerne. Stor udskiftning af medarbejdere betyder, at oplæring af nye medarbejdere, ofte uden forudgående erfaring med grise eller utilstrækkelige faglige og/eller sproglige kvalifikationer, fylder rigtigt meget i besætningsdyrlægens rådgivning. Det er de ansatte, der passer dyrene i det daglige, hvilket indebærer et stort ansvar for beslutninger med betydning for dyrenes velfærd, fx i forhold til behandling og aflivning af syge dyr. Netop managementrutiner er enormt vigtige i forhold til en række af indsatsområderne i handlingsplan for bedre velfærd for svin, fx reduktion af pattegrisedødelighed og nedbringelse af andelen af halekuperede grise. Derfor opfordrer DDD myndighederne og branchen til at sikre, at alle landbrugsmedarbejdere får tilstrækkelig oplæring og løbende efteruddannelse af både teoretisk og praktisk karakter.

Landbrug & Fødevarer og SEGES Svineproduktion vil gerne understrege vigtigheden af en fælles europæisk udvikling indenfor dyrevelfærd. Det er afgørende med en harmoniseret fortolkning og implementering af EU-regler på tværs af lande med henblik på at fastholde et velfungerende indre marked med lige konkurrencevilkår for landmænd på tværs af grænser.

3.10 Fremme dyrevelfærden på internationalt niveau

Målet med indsatsområdet er at løfte dyrevelfærden på tværs af EU.

Under dette indsatsområde er iværksat følgende initiativer:

1. Afholdelse af international dyrevelfærdskonference
2. Udarbejdelse af positionspapir om svins velfærd
3. EU's platform for dyrevelfærd
4. Samarbejde med Nederlandene, de to tyske regioner NiederSachsen, Nordrhein-Westfalen og Danmark
5. EU's førstereference center for husdyrvelfærd

1. International svinevelfærdskonference

Fødevarerministeriet holdt i 2015 en international konference for at drøfte nye veje for bedre velfærd for svin³⁸.

2. Udarbejdelse af positionspapir om svins velfærd

En fælles erklæring om dyrevelfærd (Joint Declaration on Animal Welfare) blev i slutningen af 2014 underskrevet af ministre fra Tyskland, Nederlandene og Danmark i Vught, Nederlandene. Et positionspapir om svins velfærd "Revision of Council Directive 2008/120/EC laying down minimum standards for the protection of pigs" blev udarbejdet i foråret 2015 og underskrevet af ministre fra Tyskland, Nederlandene, Sverige og Danmark ved ovennævnte svinevelfærdskonference.

Positionspapiret peger på følgende væsentlige elementer af relevans for en eventuel ændring af svinedirektivet³⁹: at reducere antal halekuperede grise, at reducere behovet for kirurgisk kastration samt gruppeopstaldning af søer i løbe/kontrol afdelingen. Papiret opfordrer endvidere Kommissionen til at iværksætte initiativer med henblik på, at også farende og diegivende søer på sigt kan være løsgående.

Positionspapiret har bl.a. fokus på behovet for at reducere antallet af halekuperede grise. Efter positionspapiret blev skrevet, er EU-Kommissionens henstilling (EU) 2016/336 offentliggjort. Henstillingen ses som EU-Kommissionens præcisering af, hvordan svinedirektivets regler om halekupering skal tolkes, hvilket har ført til ændring af danske regler for halekupering af grise, herunder krav om risikovurdering. EU-Kommissionens tolkning af reglerne bør lægges til grund i alle medlemsstaterne i bestræbelserne på at reducere antallet af halekuperede grise, herunder krav om, at producenterne gennemfører en risikovurdering, og at aftagere af smågrise dokumenterer et behov for at modtage halekuperede grise. Fødevarerstyrelsen vil derfor foreslå Vught-gruppen⁴⁰, at positionspapiret opdateres for at tage højde for indholdet af Kommissionens henstilling.

En ændring af svinedirektivet er en fortsat prioritet for Miljø- og Fødevarerministeriet. Der vil over for den nye EU-Kommission blive arbejdet for at fremme dette.

3. EU's platform for dyrevelfærd

EU's platform for dyrevelfærd blev nedsat i 2017⁴¹ og løber indtil udgangen af 2019. EU-Kommissionen oplyste ved mødet i juli 2019 i platformen, at den agter at forlænge platformens virke til medio 2020.

³⁸ https://en.mfvm.dk/fileadmin/user_upload/ENGLISH_FVM.DK/Themes/animal-welfare/2015-075_IPWC_Abstract.pdf

³⁹ Rådets direktiv 2008/120/EF af 18. december 2008 om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af svin (kodificeret udgave).

⁴⁰ Gruppen er opkaldt efter byen, hvor den fælles erklæring blev underskrevet. Gruppen består af Tyskland, Nederlandene, Sverige, Belgien og Danmark.

⁴¹ Ved EU-Kommissionens afgørelse af 24. januar 2017 om nedsættelse af Kommissionens ekspertgruppe "Platformen for dyrevelfærd" (2017/C31/12) og finder anvendelse indtil 31. december 2019.

Platformen har 75 medlemmer, der repræsenterer kompetente myndigheder i medlemsstaterne og EØS-lande, erhvervsmæssige og faglige organisationer vedrørende landbrugsdyr, organisationer fra civilsamfundet med aktiviteter vedr. dyrevelfærd, uafhængige forskere, internationale mellemstatslige organisationer (f.eks. OIE⁴² og FAO⁴³) og EFSA⁴⁴.

I platformen er der mulighed for, at der nedsættes undergrupper. Kommissionen har udnyttet denne mulighed til i september 2018 at nedsætte en undergruppe om grise. Fødevarestyrelsen er repræsenteret i undergruppen.

Undergruppen har i første omgang overvejet, hvordan halebidning kan reduceres gennem bedre overholdelseskriterier for relevante regler i direktivet om beskyttelse af landbrugsdyr⁴⁵ og svinedirektivet⁴⁶ under hensyntagen til EU-Kommissionens henstilling⁴⁷. Undergruppen skal tage hensyn til og supplere enhver anden aktivitet på området, herunder arbejdet i det første EU-Referencecenter for dyrevelfærd og EU-Kommissionens treårige projekt om reduktion af rutinemæssig halekupering. Undergruppen skal gennemgå brugen af indikatorer og vurderingskriterier i forhold til halebidning i forskellige sammenhænge, f.eks. mærkeordninger, og rådgive Kommissionen om, hvordan sådanne indikatorer og kriterier kan videreudvikles. Undergruppen skal endvidere fremme udveksling af information, erfaringer og god praksis.

4. Samarbejde med Nederlandene samt de to tyske länder Niedersachsen og Nordrhein-Westfalen

Fødevarestyrelsen fik til opgave at samle en arbejdsgruppe om svin i henhold til aftale på 4-Länder Treffen september 2014. Deltagerne i denne arbejdsgruppe kommer, foruden fra Danmark, fra Nederlandene, Niedersachsen og Nordrhein-Westfalen. Formålet med arbejdsgruppen er at udveksle erfaringer mellem de to tyske länder, Nederlandene og Danmark på områder såsom håndtering af regler vedr. halekupering, beskæftigelses- og rodemateriale og kastration.

Der har været afholdt en række møder i "working group Pigs", hvor der især er diskuteret muligheden for fælles håndtering af Kommissionens henstilling (EU) 2016/336⁴¹. Endvidere er problematikken vedrørende udførsel af halehalekuperede grise, herunder dokumentationskrav, drøftet, ligesom landenes håndtering af EU's krav om udarbejdelse af handlingsplan til forbedring af kontrol med forebyggelse af halebidning og undgåelse af halekupering blev berørt. Gruppens næste møde forventes holdt ultimo 2019.

5. EU's første referencecenter for husdyrvelfærd

Efter en offentlig udvælgelsesproces blev et konsortium bestående af Wageningen Livestock Research (Holland), Friedrich Loeffler Institutet (Tyskland) og Institut for Husdyrvidenskab, Aarhus Universitet i marts 2018 udpeget som EU Reference Center for Husdyrvelfærd (EURCAW-Pigs). Wageningen Livestock Research har den koordinerende rolle i konsortiet.

⁴² Verdensorganisationen for Dyresundhed

⁴³ FN's Fødevarer- og Landbrugsorganisation

⁴⁴ Den Europæiske Fødevarsikkerhedsautoritet

⁴⁵ Direktiv 98/58/EF om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål

⁴⁶ Direktiv 2008/120/EF om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af svin (kodificeret udgave)

⁴⁷ Kommissionens henstilling (EU) 2016/336 om anvendelse af Rådets direktiv 2008/120/EF om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af svin for så vidt angår foranstaltninger med henblik på at begrænse behovet for halekupering

EURCAW-Pigs vil fokusere på svinevelfærd, idet en forbedret håndhævelse af lovgivningen for svin er en af EU-Kommissionens prioriteter inden for dyrevelfærd. EURCAW's fremtid vil blive evalueret hvert femte år. EURCAW yder teknisk og koordineret bistand til medlemsstaterne i forbindelse med offentlig kontrol på dyrevelfærden. Det vil også bidrage til udbredelsen af god praksis for dyrevelfærd i EU. Det vil især bidrage med videnskabelige og tekniske ekspertise, gennemføre undersøgelser og udvikle metoder til vurdering af dyrevelfærdsniveauet og metoder til forbedring heraf. EURCAW-Pigs vil dække svins velfærd gennem hele produktionskæden fra besætning, gennem transport og indtil slagtning.

I løbet af 2019 og 2020 er der planlagt regionale møde i EU, hvor centeret vil bidrage til at udbygge netværket blandt myndighederne i medlemsstaterne. Derudover er der igennem otte reviews planlagt en gennemgang af udfordringerne i den overordnende EU lovgivning⁴⁸. Ydermere vil EURCAW understøtte udviklingen af relevante kurser til medlemsstaternes kontrollanter.

Interessant bemærkninger til indsatsområdet

Den Danske Dyrlægeforening bifalder indsatsen for at fremme dyrevelfærden for grise på internationalt plan. DDD støtter aktivt indsatsen gennem sit medlemskab og samarbejde med Federation of Veterinarians of Europe (FVE), der også arbejder for bedre rammevilkår for grises velfærd i EU.

Landbrug & Fødevarer og SEGES Svineproduktion vil gerne understrege vigtigheden af en fælles europæisk udvikling indenfor dyrevelfærd. Det er afgørende med en harmoniseret fortolkning og implementering af EU-regler på tværs af lande med henblik på at fastholde et velfungerende indre marked med lige konkurrencevilkår for landmænd på tværs af grænser.

⁴⁸ Rådets forordning (EF) nr. 1/2005 af 22. december 2004 om beskyttelse af dyr under transport og dermed forbundne aktiviteter, Rådets forordning (EF) nr. 1099/2009 af 24. september 2009 om beskyttelse af dyr på aflivningstidspunktet, Direktiv 98/58/EF om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål og Direktiv 2008/120/EF om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af svin (kodificeret udgave).

4. Bilag

Bilag 1. VIPiglets - Low mortality through birth of vital piglets

August 2019

Afslutning for GUDP projektet til følgegruppen for Svinehandlingsplanen: VIPiglets - Low mortality through birth of vital piglets

Kort projektbeskrivelse:

Projektet vil facilitere en reduktion i pattegrisedødelighed fra 33 pct. til 20 pct. af totalfødte grise, øge fravænningsvægten med et kg pr. gris og give en ekstra gris pr. kuld. Indsatsen vil styrke den økologiske svineproduktions troværdighed i forhold til god dyrevelfærd. Projektet vil 1) identificere risikofaktorer for pattegrisedødelighed relateret til so og pattegrise i 10 økologiske besætninger, 2) undersøge betydningen af at introducere et særligt økologisk avlsmål specifikt rettet mod fødsel af færre og mere robuste grise og 3) undersøge hvordan faringsovervågning og sikring af et bedre nærklima for søer og pattegrise under faring påvirker overlevelse og vækst og 4) identificere de bedste hytter, der tilgodeser muligheden for at udnytte de forbedrede praksisser. Der etableres demonstrationsgårde, hvor *best management practice* implementeres. Projektets resultater spredes via rådgivning, workshops, demonstrationsgårde og skriftlig formidling.

Baggrunden for projektet er den udfordring, der ligger i, at en ud af tre pattegrise i den danske økologiske svineproduktion dør før fravæning. Denne meget høje pattegrisedødelighed er en væsentlig barriere for at opnå en forventet høj vækstrate i økologisk svineproduktion. Den høje dødelighed antages at være relateret til fødsel af flere grise end soen kan passe og som samtidig er små og svage. Det anvendte avlsmateriale synes mindre egnet til økologisk produktion, hvor soen farer i svært tilgængelige hytter, har lange laktationer, og hvor det er svært at håndtere overskydende grise i et kuld.

Økonomi

GUDP-finansiering	Egenfinansiering	Anden offentlig medfinansiering	Projektets totalbudget
9,8 mio. kr.	1,0 mio. kr.	2,8 mio. kr.	13,6 mio. kr.

Tid

Tilsagn	Projektstart	Projektsslut	Evt. ny slutdato
Organic RDD2 2014	01-01-2014	31-12-2017	31-06-2018

Projektdeltagere: AU-ANIS (projektleder), SEGES Svineproduktion, UHF, 6 økologiske svineproducenter: Bertel Hestbjerg, Flemming Madsen, Nicolaj Pedersen, Poul Pedersen, Risbjerg Landbrug og René Nielsen (udgået 1/3 2015).

Konklusion: Sekretariatet vurderer, at projektet er forløbet tilfredsstillende. Projektet redegjorde, at 29.5 pct. af grisene dør før fravæning. Der blev konkluderet, at der er flere

dødfødte hos ældre tynde og unge fede søer, når faringer foregår i en varm hytte, og når kuldet er stort. Der dør flere grise efter faring hos ældre søer, når søer er fede, der har været dødfødte grise i kuldet, grisene har lav fødselsvægt, faringerne er lange, eller når grise fares om sommeren. Tiltag til reduceret dødelighed er bedre huldstyring, forbedring af indeklima i hytterne, faringsovervågning og tidlig indsats overfor små grise. Brug af genotyper der føder færre og mere robuste grise kan ligeledes bidrage til lavere dødelighed.

Bilag 2. Ornelugt – hurtigmetode til samtidig måling af skatol og androstenon

August 2019

Afslutning for GUDP projektet til følgegruppen for Svinehandlingsplanen: Ornelugt – hurtigmetode til samtidig måling af skatol og androstenon

Kort projektbeskrivelse: Kastration af hangrise er til diskussion. I 2009 offentliggjorde justitsministeriet en plan for afvikling af kirurgisk kastration, og i EU-regi er der underskrevet en deklaration om frivilligt stop for kastration i 2018. Sammenlignet med produktion af galte indebærer ukastrerede hangrise en række fordele i form af bedre dyrevelfærd, højere foderudnyttelse og højere kødindhold. Imidlertid er der også problemer - kødet fra en mindre del af hangrisene vil have ornelugt. Hvis ca. 5 pct. af hangrisene frasorteres, skal der ved stop for kastration findes anden anvendelse for 37.800 tons slagtekrop. Dertil kommer ændret kropssammensætning og øget aggression.

Hangriseproduktion indebærer således betydelige værditab for slagterierne. En forudsætning for at undlade kastration af pattegrise er en sortering på slagteriet, der sikrer, at forbrugerne ikke udsættes for kød med ornelugt.

Målet med projektet er at udvikle en robust hurtigmetode til samtidig måling af ornelugtstofferne skatol og androstenon. Metoden vil effektivisere aktiviteter med henblik på at afdække muligheder for ophør med kastration, og der vil kunne indsamles væsentligt flere data om indhold af ornelugtstoffer i hangrisene, end nuværende analysemetoder tillader. Fordelingerne af de to lugtstoffer i den danske hangrisepopulation kortlægges, koncept til reduktion af ornelugt testes, og genetiske markører for ornelugt belyses. Hurtigmetoden kan efterfølgende færdigudvikles til et online målesystem til brug på slagterier.

Økonomi

GUDP-finansiering	Egenfinansiering	Anden offentlig medfinansiering	Projektets totalbudget
5,1 mio. kr.	1,0 mio. kr.	7,0 mio. kr.	13,1 mio. kr.

Tid

Tilsagn	Projektstart	Projekt slut	Evt. ny slutdato
2. runde 2013	01-01-2014	31-12-2017	30-06-2018

Projektdeltagere: DMRI Teknologisk Institut (projektleder), SEGES Svineproduktion, Københavns Universitet, Danish Crown A/S, Tican Fresh Meat A/S.

Konklusion: Det er lykkedes at udvikle en hurtig og billig analysemetode til måling af skatol og androstenon i spækprøver fra slagtekroppe. På baggrund af avlsværdi og/eller biopsianalyse er det muligt at udvælge Duroc-orner til produktion af hangrise med lavere indhold af androstenon. Fodring med cikorie kort tid inden slagting reducerer skatolindholdet i kødet fra hangrise. De mest lovende gener med potentiale som biomarkører for sensorisk kvalitet og ornelugt er udvalgt til validering i laboratoriet for at bekræfte associationerne.

Sekretariatet vurderer, at projektet er afsluttet med visse afvigelser, idet de sidste valideringer ift. biomarkørerne samt et manuskript omkring biomarkører ikke er afsluttet i projektperioden. Det oplyses, at disse færdiggøres ultimo 2019.

Bilag 3. Absorberende stoffer til reduktion af hangriselugt

September 2017

Status for GUDP projektet til følgegruppen for Svinehandlingsplanen: Absorberende stoffer til reduktion af hangriselugt

Kort projektbeskrivelse: Ornelugt er den ubehagelig lugt eller smag, der fremkommer ved tilberedning af svinekød eller svinekødsprodukter fra ikke kastrerede kønsmodne hangrise. For at undgå ornelugt bliver smågrise kastreret indenfor 2. til 7. levedøgn. Denne metode er fra et dyrevelfærds synspunkt kritisabel, og i følge en EU deklARATION skal kastration være afskaffet i EU senest d. 1. januar 2018⁴⁹. De vigtigste komponenter, der forårsager ornelugt, er skatol og androstenon. Mens der er en bred viden om skatol, er meget lidt kendt om androstenon. Nye data har imidlertid vist, at adsorberende materialer (såsom aktivt kul) kan reducere koncentration af androstenon i plasma og spæk og dermed ornelugt. Ørsted⁵⁰ udvikler i samarbejde med DTU en energiteknologi, der omdanner landbrugets restprodukter til gas, det vil sige en termisk forgasning af biomasse. Restproduktet, asken, fra denne teknologi, indeholder 40-50 pct. restkul, biochar, som kan have adsorberende egenskaber som aktivt kul. Dette er en dobbelt grøn proces, der anvender: 1) restprodukter til produktion af grøn energi, 2) restproduktet fra denne proces til at reducere ornelugt. I dette projekt genereres viden om androstenon omsætning, som vil blive anvendt til at teste adsorberende materialer for deres potentiale til at reducere ornelugt og optimere dette potentiale. Projektet vil karakterisere, udvikle og teste produkter baseret på biochar fra Ørsted's forgasser. Forgasserne skal alene eller i kombination med diatomeer eller mineraler, der reducerer ornelugt til en pris, der er rentabel for svineproducenter.

Økonomi

GUDP-finansiering	Egenfinansiering	Anden offentlig medfinansiering	Projektets totalbudget
2,1 mio. kr.	0 mio. kr.	0,3 mio. kr.	2,4 mio. kr.

Tid

Tilsagn	Projektstart	Projekt Slut	Evt. ny slutdato
1. runde 2014	01-08-2014	31-07-2016	01-04-2017

Projektdeltagere: AaU Institut for Husdyrvidenskab (projektleder), DTU, Damolin, BECH-consult.

Konklusion: Sekretariatet vurderer, at projektet er forløbet tilfredsstillende, selvom projektets resultater ikke blev som forventet. Projektet fik kun tilsagn til AP1, og blev afsluttet i 2017. Projektet ville undersøge effekten af tilsætning af aktivt kul og andre adsorberende stoffer til foderet på koncentrationen af androstenon i spæk og plasma hos danske orner. Ingen af stofferne viste en signifikant effekt. Projektet viste imidlertid, at androstenon bliver absorberet

⁴⁹ Besætningsejere og deres ansatte har fra 1. januar 2018 mulighed for selv at lokalbedøve pattegrise forud for kastration, hvis de har gennemført et godkendt kursus i lokalbedøvelse af pattegrise. Der er tale om en frivillig ordning.

⁵⁰ Tidligere Dong Energy.

fra tarmen, hvilket betyder, at en reduktion af androstenonniveauet i spæk hos orner bør kunne opnås med en målrettet fodringsstrategi; denne er dog ikke fundet endnu.

Bilag 4. HeleHaler. Farvel til halebid og halekupering: Utopi eller realitet?

August 2019

Afslutning for GUDP projektet til følgegruppen for Svinehandlingsplanen: HeleHaler. Farvel til halebid og halekupering: Utopi eller realitet?

Kort projektbeskrivelse: HeleHaler anvender forskning fra tidligere og igangværende projekter til at udvikle brugen af et produktions-styringsværktøj (HeleHaler) til svineproduktionen, der er målrettet mod at reducere halebid og muliggøre et stop for produktion af halekuperede grise. Projektets formål er at fremstille første generation, til brug i svinebesætninger med udbrud af halebid, som ved brug reducerer frekvensen af halebid til under 3 pct. Gennem systematisk indsamling af besætnings-specifikke data vil HeleHaler identificere problemområdet, der forårsager halebid i den enkelte besætning, opstille retningslinjer for test af tiltag i besætningen målrettet mod problemområdet og dokumentere effekten af tiltaget både økonomisk og velfærdsmæssigt. I en problembesætning med 20 pct. halebidte grise forventes brug af HeleHaler at kunne reducere halebidte grise til 3 pct. og reducere dødelighed med 2,5 pct. -enheder. Det svarer til en øget indtjening på ca. 160.000 kr. årligt i en besætning, der producerer 10.000 slagtesvin pr. år. Den lavere dødelighed reducerer tillige kg foder/kg produceret gris og udledningen af næringsstoffer per produceret gris. Derudover reduceres udgifter til sygestier, medicinforbrug og arbejdsforbrug. Effekterne giver mulighed for at ophøre med halekupering, hvilket sikrer opfyldelse af lovkrav og forbedrer branchens image i befolkningen; en faktor der er vanskelig at prissætte, men som har væsentlig betydning for den enkelte producent og for branchen som helhed

Godkendt ændring (januar 2015): Projektets oprindelige mål fastholdes, men metoden ændres, da det ikke har været muligt at finde 15 problembesætninger, som ønsker at indgå i projektet. Projekt- og styregruppen ser et større potentiale i at udvikle et beslutningsstøtteværktøj, som på et tidligt tidspunkt kan varsle om en øget risiko for udbrud af halebid, fremfor det oprindelige produkt, der kan pege på mulige interventioner i besætninger, hvor halebid allerede er et problem. Produktet er nu et beslutningsstøtteværktøj, som kan varsle udbrud af halebid hos ukuperede/kuperede grise. Samtidig er ny slutdato godkendt.

Økonomi

GUDP-finansiering	Egenfinansiering	Anden offentlig medfinansiering	Projektets totalbudget
5,7 mio. kr.	0,7 mio. kr.	0,6 mio. kr.	7,0 mio. kr.

Tid

Tilsagn	Projektstart	Projekt slut	Evt. ny slutdato
2. runde 2013	01-04-2014	30-06-2017	31-03-2019

Projektdeltagere: Aarhus Universitet (projektleder), Landbrug og Fødevarer - SEGES, Agrosoft A/S og Københavns Universitet.

Konklusion: Sekretariatet vurderer, at projektet er forløbet tilfredsstillende, men der har været løbende udfordringer, hvorfor projektet har måtte ændre fokus undervejs. Projektet fokuserede på kontrollerede undersøgelser på AU inkl. en risikoanalyse, adfærdsendringer

forud for halebid samt udviklingen af en prædiktionsmodel for halebid baseret på data opsamlet automatisk. Der blev bl.a. påvist, at det er muligt at forudsige halebid og dermed give landmanden alarm herom ved brug af sensordata. Den udviklede algoritme forventes at kunne forudsige 80pct. af de haletilfælde, der blev registreret på stiniveau.

Bilag 5. Stikoncept til grise med lange haler (special-H)

August 2019

Afslutning for GUDP projektet til følgegruppen for Svinehandlingsplanen: Stikoncept til grise med lange haler (special-H)

Kort projektbeskrivelse: Projektets mål er dels at udvikle en ny slagtesvinesti baseret på svenske erfaringer og svensk indretning og dokumentere, hvorvidt stien giver anledning til en lavere forekomst af halebid end traditionelle danske stier. Dernæst er det at sikre Danish Crown flere Antonius grise, da der forventes en øget efterspørgsel efter kød fra specialgrise. Der er derfor behov for et stikoncept med større sikkerhed for, at der ikke opstår halebid. Svensk stiindretning og opstaldning indeholder nogle af de elementer, som giver lav risiko for halebidning, idet der er en stor andel fast gulv i stierne, brug af halm og en lavere belægningsgrad. Dette harmonerer godt med Antoniuskonceptet, hvor grisene heller ikke halekuperes, og der også er krav om større areal pr. gris, fast gulv i stierne og brug af halm. Formålet med projektet er at undersøge, om to forskellige opstaldningsformer til slagtesvin (dansk kontra svensk inspireret) har forskellig dyrevelfærd, om opstaldningsformen påvirker forekomsten af halebid og endelig klarlægges, om der er forskelle i grisenes produktivitet i de to systemer. Projektet kombinerer produktions-, adfærds- og velfærdsmæssige konsekvenser i et forsøg, hvor slagtesvinene i en produktionsbesætning opstaldes under enten danske eller svensk inspirerede produktionsforhold. Det er afgørende for projektet, at de svensk inspirerede stier etableres i en nybygget stald, idet arealforbruget og indretningen af stierne er væsentlige forskellige fra traditionelle danske stier.

Økonomi

GUDP-finansiering	Egenfinansiering	Anden offentlig medfinansiering	Projektets totalbudget
2,5 mio. kr.	1,5 mio. kr.	0,1 mio. kr.	4,1 mio. kr.

Tid

Tilsagn	Projektstart	Projekt slut	Evt. ny slutdato
1. runde 2014	01-07-2014	31-07-2017	30-06-2018

Projektdeltagere: Landbrug og Fødevarer (projektleder), Danish Crown, Københavns Universitet, Gråkjær Staldbyg A/S og gårdejer Mathiasen.

Konklusion: Sekretariatet vurderer, at projektet er forløbet tilfredsstillende, hvorfor projektet har sammenlignet de danske og svenske stikoncepter til slagtesvin. Det blev konstateret, at der var signifikant flere halebid i de danske stikoncepter sammenlignet med den svenske, men der blev ikke fundet en specifik årsag til forskellen. De svenske stier fik dog generelt bedre vurderinger (Welfare Quality vurdering) end de danske. SEGES Svineproduktion planlægger at fortsætte med at undersøge betydningen af bl.a. belægningsgrad og brugen af halm, efter projektafslutning.

Bilag 6. Straw application for improved animal Welfare and reduced environmental impact

September 2019

Afslutning for GUDP projektet til følgegruppen for Svinehandlingsplanen: Straw application for improved animal Welfare and reduced environmental impact (StraWell)

Kort projektbeskrivelse: Af hensyn til dyrevelfærd skal svin ifølge dansk lovgivning have permanent adgang til en tilstrækkelig mængde beskæftigelses- og rodemateriale, der kan stimulere grisenes undersøgende adfærd og reducere unormal og skadevoldende adfærd rettet mod andre grise. Halm er et tilgængeligt egnet materiale, der er økonomisk realistisk at tage i anvendelse. Imidlertid er der behov for udvikling af teknologier, der kan tildele halm på en hensigtsmæssig måde, samt udvikling og test af systemer til håndtering af gylle, der indeholder halm, og dermed har ændrede fysiske egenskaber.

StraWell-projektet imødekommer dette behov ved at udvikle teknologi til at tildele halm og håndtere den halmrige gylle på den mest optimale måde. Projektet har fokus på den tildelte halms gavnlige virkning på dyrevelfærd, men derudover vil den samlede effekt af halmen og det tilhørende gyllesystem på emissioner af ammoniak, lugt og drivhusgasser afklares. Der forventes tillige en klar positiv effekt af halmtildeling på gyllens biogaspotentialer, hvilket ligeledes undersøges og dokumenteres i projektet.

I projektet udvikles ny teknologi, der kan tildele halm automatisk og ny gyllehåndteringsteknologi, samtidig med at muligheden for at anvende eksisterende gyllesystemer afklares. Som støtte for teknologiudviklingen udføres anvendt forskning rettet mod at undersøge de forventede positive effekter (dyrevelfærd, emissioner, biogas) i forhold til tildelingsteknik, tildelt mængde halm og gyllesystem.

Økonomi

GUDP-finansiering	Egenfinansiering	Anden offentlig medfinansiering	Projektets totalbudget
4,4 mio. kr.	1,7 mio. kr.	0 mio. kr.	6,1 mio. kr.

Tid

Tilsagn	Projektstart	Projektslut	Evt. ny slutdato
2. runde 2013	01-01-2014	30-12-2016	31-12-2018

Projektdeltagere: AgriFarm ApS, Aarhus Universitet, BoPil A/S, SundsAlfa Betonvarefabrik og Landbrug & Fødevarer (SEGES).

Konklusion: Overordnet har projektet vist at det er muligt at lave et staldsystem til slagtesvin, hvor der automatisk tildeles halm på det faste gulv, samt et gyllesystem der kan håndtere den øgede halmmængde i gyllen. Halmtildelingen resulterede i 30 pct. reduktion i risiko for halebid og 20-40 pct. reduktion i mavesår. Det var desværre ikke muligt for projektet, at finde en besætning, hvor gyllesystem og halmtildelingsanlæg kunne opbygges, og derfor kunne de ikke teste systemet i en fuldskalastald. De fik positive resultater på biogasreaktorerne, hvor den halmrige gylle hævede biogaspotentialer væsentligt. Den gav 20-25 pct. højere energiudbytte end kontrol gyllen.

Bilag 7. Månegrisens Netværk – Projektet er afsluttet

Oktober 2016

Afslutning for GUDP projektet til følgegruppen for Svinehandlingsplanen: Månegrisens Netværk

Kort projektbeskrivelse (fra projektansøgningen): Månegrisen er en del af regeringens innovationsstrategi og har til formål at sikre en rentabel produktion af svin med minimal belastning af miljø, klima, dyr og omgivelser. Formålet med dette netværksprojekt er at tænke og udvikle innovative teknologiske løsninger, som både er rentable og samtidig kan indgå i fremtidens svinstald. Projektet vil kortlægge barrierer, udfordringer, muligheder og potentialer for de nye innovative teknologiske løsninger. Gennem projektets tværfaglige og faginddelte netværksaktiviteter, vil der blive samarbejdet på tværs og i helt nye konstellationer. Outcome af projektet vil være en rapport indeholdende de kravspecifikationer, der er udpeget og identificeret igennem processens netværksarbejde. Rapporten vil ligge til grund for Månegrisens nødvendige videre udviklings- og innovationsarbejde. Netværkets deltagere er ni forskellige institutioner, der alle besidder væsentlige og relevante ressourcer i og omkring udviklingen af den danske slagtesvineproduktion

Økonomi

GUDP-finansiering	Egenfinansiering	Anden offentlig medfinansiering
1,5 mio. kr.	0,9 mio. kr.	0,6 mio. kr.

Tid

Igangsat	Projektstart	Projektsslut	Evt. ny slutdato	Forløbet projekttid i pct.
1. runde 2014	01-07-2014	30-06-2015	30-06-2016	100 pct.

Projektdeltagere: Landbrug & Fødevarer, Videncenter for Svineproduktion (nu SEGES Svineproduktion, projektleder), Agrotech, KU, Dansk Agroindustri, AU Ingeniørvidenskab, DMRI, AU Husdyrvidenskab, DTU Vet, Agro Business Park.

Konklusion: Sekretariatet vurderer, at projektet er gennemført som planlagt på trods af afvigelser i forhold til enkelte milepæle og leverancer samt en projektførlængelse på et år. Projektets hovedresultat er, at der er udpeget innovationsemner og udarbejdet 10 faglige notater inden for miljø, velfærd, sundhed, ressourceudnyttelse og måleteknik, som har behov for videreudvikling.

Projektets resultater kan findes her: <http://svineproduktion.dk/Aktuelt/Temaer/Maanegris>.

Bilag 8. Aftale om overlevelse af pattegrise mellem DDD og SEGES

Forbedret overlevelse hos pattegrise i danske svinebesætninger

Aftale om fælles kampagneindsats mellem Den Danske Dyrlægeforening (DDD) og SEGES Videncenter for Svineproduktion

DDD og SEGES Videncenter for Svineproduktion ønsker i fællesskab at forbedre overlevelsen hos pattegrise i danske svinebesætninger. Målet er, at langt flere grise skal overleve og derved forbedre dyrevelfærden og produktionsekonomien hos danske svineproducenter.

Med denne indsats tager DDD og SEGES Videncenter for Svineproduktion et nyt initiativ i forlængelse af de initiativer, som var aftalt i forbindelse med topmødeerklæringen om bedre dyrevelfærd hos svin.

Kampagnen supplerer dermed en række aktiviteter, der allerede er iværksat for at forbedre pattegriseoverlevelsen, herunder projektet PattegrisLIV, som SEGES Videncenter for Svineproduktion har iværksat i 2015.

Kampagnen henvender sig til alle so-besætninger, og parterne opfordrer til, at producenterne drøfter pattegrisedødelighed med deres sundhedsrådgivningsdyrlæge i forbindelse med et sundhedsrådgivningsbesøg, og at der på den baggrund iværksættes en individuel tilpasset indsats på besætningsniveau i alle besætninger.

Forberedelse og opstart af kampagneindsats

Den fælles indsats forberedes frem til 1. januar 2016, hvorefter kampagnen for alvor skydes i gang primo januar 2016.

- 1) Kampagnen lanceres på Svinekongressen 2015.
- 2) Frem til 1. januar 2016 udarbejder DDD og SEGES Videncenter for Svineproduktion fælles materiale, som besætningsdyrlægerne kan benytte i svinebesætningerne herunder
 - cases med eksempler på mål for pattegriseoverlevelse og de økonomiske gevinster heraf
 - et værktøj til benchmarking, hvor den enkelte besætning kan benchmarke sig op imod kollegaer på områder som totalpattegrisedødelighed, døde indtil fravænnning, total født og total levendefødt.
- 3) Primo 2016 introduceres kampagnen på en faglig dag for svinedyrlæger og produktionskonsulenter.
- 4) Fra 1. januar 2016 frem til juli 2016 skal pattegriseoverlevelsen indgå som et tema på et sundhedsrådgivningsbesøg.

På besætningsniveau skal der foretages en differentieret indsats, der tager udgangspunkt i besættningens nuværende niveau for pattegrisedødelighed. Den skal koordineres med rådgivernes indsats i projekt PattegriseLIV og fokusere på følgende elementer:

- 1) Med udgangspunkt i det nuværende niveau for pattegrisedødelighed i besættningen sættes der et individuelt mål for at forbedre pattegriseoverlevelsen og produktionsøkonomien.
- 2) Der udarbejdes handlingsplan for den besættningsspecifikke indsats, og der foretages forventningsafstemning i forhold til ressourceforbrug og løbende opfølgning i den enkelte besættning.
- 3) Der fastlægges milepæle og aftales motivationsfaktorer.
- 4) Målet opnås og plan for fastholdelse af resultatet aftales, ELLER målet er ikke nået, og der fastlægges ny individuel handlingsplan.

Fastlæggelse af handlingsplan

Besætningsdyrlægen og besættningsejer fastlægger i fællesskab en handlingsplan for at nå mål om forbedret pattegriseoverlevelse og forbedret produktionsøkonomi.

- a) Totalpattegrisedødeligheden analyseres
- b) Der sættes mål for dødfødte og døde indtil fravæning
- c) For dødfødte arbejdes der eksempelvis med (ej prioriteret):
 - o So-konstitution
 - o Alder på sohold
 - o Fodring
 - o Faringsovervågning/flexarbejde
 - o Nye innovative principper
- d) For de levendefødte arbejdes der eksempelvis med:
 - o Kortlægning af dødsårsager og tidspunkt
 - o Fastlæggelse af dyrlægens rolle i besættningen på de store faredage (f.eks. instruktion i fødselshjælp, fokus på nærmiljø, kuldudjævning, korrekt behandling af soen)
 - o Løbende opfølgning

Kommunikationsindsats

Der arbejdes løbende på at kommunikere de gode succes historier og erfaringsopsamling til motivering af kollegaer og for at synliggøre effekten og værdien af en reduceret pattegrisedødelighed. Dette kan f.eks. ske gennem Erfa-grupper eller andre landmandsfora.

Evaluering af indsatsen

DDD og SEGES Videncenter for Svineproduktion evaluerer løbende indsatsen sammen. I forbindelse med offentliggørelse af resultaterne for landsgennemsnittet i svineproduktion i 2017 evalueres den iværksatte kampagne for pattegrisedødelighed.

20. oktober 2015

Den Danske Dyrlægeforening

SEGES-Videncenter for Svineproduktion

Miljø- og Fødevareministeriet
Fødevarestyrelsen

Fødevarestyrelsen

Stationsparken 31-33,
DK-2600 Glostrup, Danmark
Tlf.: +45 72 27 69 00
Kontakt: www.fvst.dk/kontakt
Hjemmeside: www.fvst.dk

Miljø- og fødevareministeriet

Slotsholmsgade 12
1216 København K
Tlf.: +45 38 14 21 42
E-mail: mfvm@mfvm.dk